

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра дошкільної і початкової освіти

Твердохліб Олена Миколаївна

**ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ
ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:

_____ Є. Д. Харькова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної і
початкової освіти
«__» _____ 2020 р.

Виконавець

_____ О. Твердохліб
«__» _____ 2020 р.

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	
1.1. Цінності як основна категорія педагогічної науки.....	8
1.2. Педагогічні цінності в контексті професійно-педагогічної підготовки вихователя закладу дошкільної освіти.....	15
1.3. Сутність формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійно-педагогічної підготовки.....	30
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	
2.1. Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.....	37
2.2. Педагогічні умови формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та їх реалізація в процесі професійно-педагогічної підготовки студентів.....	41
2.3. Аналіз результатів експериментальної перевірки педагогічних умов формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі професійно-педагогічної підготовки.....	46
Висновки до розділу 2.....	51
ВИСНОВКИ.....	52

	3
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми. Нині в умовах становлення української державності актуалізується проблема підготовки нової генерації педагогів, здатних сформувати ціннісні установки в наймолодших громадянах нашої країни, озброївши їх здатністю протистояти сучасним соціально-економічним та політичним викликам, що підтверджується концептуальними положеннями, сформульованими в низці державних нормативних документів, а саме: Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Про інноваційну діяльність» (2002 р.), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), «Базовому компоненті дошкільної освіти» (2012 р.), програмі розвитку дітей дошкільного віку.

Зокрема, у Законі України «Про освіту» наголошено, що освіта має бути спрямована на цілісний гармонійний розвиток особистості як найвищої суспільної цінності, плекання її талантів, удосконалення інтелектуальних та фізичних здібностей, формування моральних цінностей, виховання свідомих громадян, що стане підґрунтям для укріплення інтелектуального, креативного та культурного потенціалу нації, збільшення рівня її освіченості, підготовка конкурентоспроможних висококваліфікованих фахівців. У Законі України «Про вищу освіту» йдеться, про обумовленість змісту вищої освіти суспільною метою, що передбачає формування системи знань, умінь і навичок, професійних компетентностей та світоглядних орієнтацій у процесі професійної підготовки, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку суспільства. Значна увага в цьому контексті має приділятися підготовці вихователя закладу дошкільної освіти на аксіологічних засадах, який покликаний закласти в дітях підґрунтя для формування ціннісної картини світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний науковий дискурс характеризується міждисциплінарністю розгляду проблеми цінностей. Зокрема, формування ціннісних орієнтацій та установок майбутнього фахівця

педагогічного профілю дослідники розглядають у низці аспектів, а саме: гуманізація освітнього процесу закладу вищої освіти (М. Євтух, Н. Крилова, Р. Скульський, І. Смолюк, Г. Шевченко та ін.); формування особистості педагога у процесі професійної підготовки (О. Акімова, І. Зязюн, Н. Кузьміна, М. Машовець, О. Мороз, В. Сластьонін, В. Тамарін, Г. Тарасенко, В. Шахов, О. Шестоपालюк, Є. Шиянов, В. Штифурак). Окремі аспекти формування педагогічних цінностей висвітлено в наукових розвідках В. Кузнецової, Л. Настенко, І. Слоневської, В. Сластьонін, Г. Чижакова та інших, які розглядають питання цінностей крізь призму педагогічної аксіології.

Отже, недостатня розробленість означеної проблеми та її важливість для педагогічної практики зумовили вибір теми дослідження: *«Формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти»*.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі професійно-педагогічної підготовки.

Завдання дослідження:

- 1) з'ясувати сутність поняття «педагогічна цінність»;
- 2) виявити компоненти, критерії, показники та рівні сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти;
- 3) теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійно-педагогічної підготовки;
- 4) експериментально перевірити педагогічні умови формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі їх професійно-педагогічної підготовки.

Об'єкт дослідження – процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі їх професійно-педагогічної підготовки.

Матеріали та методи дослідження: теоретичний аналіз наукової літератури – уможливив з'ясування сутності ключових понять дослідження й визначення основоположних підходів до вивчення означеної проблеми; систематизація, узагальнення, структурно-функціональний аналіз – для виявлення й обґрунтування ефективності педагогічних умов формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягають у тому, що вперше визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, виявлено компоненти, критерії, показники та рівні їх сформованості в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; уточнено зміст понять «цінності», «педагогічні цінності».

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні спеціального курсу «Педагогічна аксіологія», спрямованого на формування педагогічних цінностей у студентів закладів вищої освіти. Теоретичні положення та результати магістерської роботи можуть стати в нагоді у процесі професійної підготовки та підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти в педагогічних закладах вищої та післядипломної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати магістерської роботи доповідалися й обговорювалися на 2 науково-практичних конференціях: IV Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців «Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи» (23-24 квітня 2020 року, м. Суми); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін» (23-24 квітня 2020 року, м. Суми); та висвітлено в 2 наукових статтях «Педагогічні цінності як змістовий аспект у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної

освіти»; «Формування педагогічних цінностей у майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі професійно-педагогічної підготовки».

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (74 найменування) та 7 додатків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 82 сторінки, основний текст викладено на 54 сторінках. Робота містить 4 таблиці, 2 рисунка

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Цінності як основна категорія педагогічної науки

Теорія цінностей (аксіологія) являє собою філософське вчення про природу та структуру цінностей, їх місце в навколишній дійсності й особливості ціннісного світу [34]. Основою функціонування як суспільства в цілому, так і окремої особистості, є система цінностей: загальнолюдських, національних, духовно-моральних, культурних, етичних тощо. Саме від ціннісних орієнтацій та установок окремого громадянина чи суспільства в цілому буде залежати добробут людства, коли ціннісні категорії добра, свободи, справедливості, любові, демократії слугують дороговказом. Адже лише ґрунтуючись на означених цінностях суспільство може називатися демократичним.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив відсутність єдиного трактування поняття «цінність» у науковому дискурсі. Разом із тим, можемо констатувати єдність підходів вітчизняних учених щодо сутності досліджуваного поняття. Відповідно до цих підходів, основоположними в теорії цінностей є питання природи цінностей і способу їх існування в суспільстві. Світ цінностей є світом практичної діяльності, адже емоційна евалюація явищ навколишньої дійсності відбувається саме в практичному житті [56].

Вітчизняні науковці В. Андрущенко та В. Кремень покладають на теорію цінностей функцію аналізу їх природи, а також характеру й структури діяльності особистості. Особистість конструє власний ціннісний світ через предметно-практичну діяльність. Цінності сформувалися як наслідок браку необхідних для розвитку й існування індивіда речей. Відповідно, потреба сформувалася внаслідок усвідомлення цього браку, а потім перетворилася на

інтерес. Потреба орієнтує особистість на об'єкт її задоволення, у той час як інтерес націлений на умови, що уможливають задоволення потреби.

В основу процесу формування потреб та інтересів людини покладено її уявлення про цінності. В. Тугарінов відносить до критеріїв цінності корисність, яку потрактовує у низці аспектів: як значущість певних феноменів; як ціль або ідеал; як цілісне утворення, що включає як значущість, так і ідеал.

Схожі міркування висловлює О. Дробницький, який вважає причиною виникнення феномену цінності необхідність розв'язання суперечності між сформованими потребами особистості й реально існуючою дійсністю, яка не дозволяє одночасно й повністю задовольнити наявні потреби.

Услід за О. Дробницьким, А. Здравомислов до ціннісної сфери включає лише духовні прагнення, ідеали, принципи та норми моралі, у той час як В. Ядов акцентує на виховному аспекті аксіології, наголошуючи на провідній ролі ціннісних орієнтацій у моделюванні програм людської поведінки.

Погоджуючись із думкою В. Василенка, зауважимо, що категорія цінності увиразнює істотні моменти універсальної взаємозалежності явищ, у тому разі момент впливу одного явища на існування іншого. О. Дробницький акцентує на необхідності узгодження суспільних (правила, імперативи, принципи, оцінки) та особистісних (прагнення, цілі, установки, схильності, бажання, інтереси) цінностей.

На думку П. Смирнова, будь-яке матеріальне або ідеальне явище, що є значущим для людини, мотиватором її дій, сенсом її життя, є цінністю. У свою чергу, І. Диміна відносить до цінностей ставлення суб'єкта (окремої людини чи суспільства в цілому) до об'єктів, вважаючи джерелом появи цінностей соціальний досвід [7].

Класифікація цінностей, запропонована С. Анісімовим, включає: вищі цінності (людина й людство), цінності матеріального, соціального й духовного життя та культури. Остання група охоплює наукові знання, філософські, моральні, естетичні уявлення, ідеї, норми та ідеали, спрямовані на задоволення

духовних потреб особистості. На думку вченого, духовні цінності є сенсоутворювальним моментом людського життя [10].

Таким чином, можемо констатувати, необхідність виокремлення категорії «цінності» в структурі професійної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Термін «цінність» дефініціюється по-різному: крізь призму значущості певного феномену для людини (суспільства в цілому), вищих життєвих принципів, ідеалів та норм поведінки, що є орієнтирами особистісного й суспільного розвитку. Дослідники переконливо доводять, що існування цінності без об'єкта (предмета) зовнішнього світу, так само як і без суб'єкта (особистості), є неможливим, оскільки саме особистісна евалюація певного феномену розрізняє цінне/нецінне. Також науковці висувають тезу щодо засобів реалізації цінностей, до яких належать, насамперед, ставлення, визначені реальною суб'єкт-суб'єктною взаємодією. Відповідно до тверджень учених, цінність має безпосередній зв'язок із діяльністю, що слугує дороговказом особистості в ціннісному полі, зумовлює та регулює її поведінку [8].

Вважаємо за доцільне наголосити, услід за З. Равкіним, на взаємозв'язку цінностей, що створюють підґрунтя для функціонування педагогічної системи, й зумовлюють мету, умови й засади розвитку освіти в цілому. На думку Б. Ліхачова, духовну основу, основоположний духовний компонент особистості складають виховні цінності, що визначають сутність її внутрішнього світу [23].

К. Платонов розглядає ціннісні орієнтації як компонент структури особистості, що виражає її внутрішнє ставлення до дійсності. Ціннісні орієнтації знаходять своє віддзеркалення у спрямованості. Вони дозволяють регулювати поведінку особистості в усіх галузях її діяльності, оскільки являють собою сполучну ланку між особистістю, її інтринсивним світом та зовнішнім середовищем. На переконання В. Зінченка, ціннісні освітні орієнтири мають відповідати загальнолюдським цінностям, а освітня система повинна забезпечувати умови для їх досягнення, надаючи кожній особистості можливість долучитися до цих цінностей [31].

Результатом термінологічного аналізу стало виокремлення одного з найпоширеніших трактувань поняття «цінність» вітчизняними науковцями, згідно з яким остання являє собою суб'єктивну значущість певних феноменів дійсності, їх вагомість з позицій особистості, суспільства та їхніх потреб. Відповідно до такого трактування, цінності можемо дефініціювати як поняття чи переконання, ранжовані за їх відносною важливістю та спрямовані на задоволення універсальних людських потреб.

Г. Малик наголошує, що цінність виступає психолого-педагогічним утворенням, що вміщує безпосереднє чи опосередковане ставлення особистості до навколишнього середовища та самої себе, що є результатом особливого ціннісного акту. Будучи суб'єктивно-соціальним за своєю природою, він складається власне з суб'єкта оцінки, об'єкта оцінки та відповідної рефлексії. Незважаючи на різноманітність поглядів учених щодо трактувань досліджуваного поняття, вони одностайні в тому, що діяльності особистості властива аксіологічність.

Цікавим є погляд науковців на ідею всебічного гармонійного розвитку особистості, пов'язану з ідеєю формування справедливого суспільства, як значущу цінність. Означена ідея закладена в підґрунтя ціннісно-світоглядної гуманістичної системи, що відбиває ціннісні установки й слугує орієнтиром для особистості в різних сферах на основі комплексу: загальнолюдських та національних цінностей, цінностей сімейного та особистого життя [15].

У межах нашої роботи вважаємо за доцільне звернутися до принципів, виокремлених В. Сластьоніним та Г. Чижаковою, а саме:

✓ історичної та соціокультурної мінливості освітніх цінностей – передбачає передачу накопичених суспільством соціально значущих цінностей наступним поколінням, залишаючи при цьому незмінними загальнолюдські цінності, у той час як соціальні та ідеологічні цінності формуються в межах певної історичної епохи, відбиваючи рівень соціального й економічного розвитку суспільства;

✓ *взаємозв'язку соціокультурних та освітніх цінностей* – зумовлює існування освітньої системи в соціокультурному просторі та налагодження відповідної взаємодії з означеним простором;

✓ *зіставлення суспільних та особистісних цінностей* – маніфестується в забезпеченні засвоєння у процесі здобуття освіти загальноприйнятих норм, способів поведінки й діяльності. Процес засвоєння цінностей здійснюється під час їх емоційного переживання та прийняття;

✓ *інтеграції традиційних та інноваційних цінностей* – педагогічні інновації можуть бути віднесені до цінностей лише за умови їх гуманістичної спрямованості, націленості на розвиток індивідуальності, позитивних взаємин.

Означеній класифікації Н. Асташова протиставляє більш традиційний підхід до трактування провідних принципів педагогічної аксіології. На думку вченої, такі принципи включають: гуманізм, комплексність, емоційну відкритість, адекватність, відповідність, включеність.

Під *педагогічною аксіологією* дослідники мають на увазі галузь наукового знання, що трактує освітні цінності з куту зору самоцінності особистості та освітньої системи в цілому. Освітні цінності перебувають у нерозривному зв'язку з професійними, що займають чільне місце в системі людських цінностей.

Н. Ткачова вважає за необхідне досліджувати освітні цінності через гуманістичні пріоритети певного суспільства, що становлять напрям розвитку системи освіти загалом, а також через систему провідних соціальних цінностей, що можуть бути трансформовані в персональні цінності особистості кожної дитини засобами педагогічного процесу. Відповідно, авторка трактує педагогічні цінності як систему педагогічних засобів та інструментів, які уможливають ефективне перенесення окреслених освітніх цінностей на індивідуальний рівень, що відбивається у формуванні ціннісних пріоритетів.

Педагогічні цінності розглядаються дослідниками як основоположні принципи, структурні компоненти, зміст педагогічної взаємодії, організованої на аксіологічних засадах. В. Сластьонін та Г. Чижакова виокремлюють цінності

педагогічної діяльності, під якими мають на увазі ті її особливості, що дають вихователю закладу дошкільної освіти задовольняти власні матеріальні й духовні потреби. Цінності педагогічної діяльності виступають орієнтиром соціальної та професійної активності педагога, що спрямована на досягнення гуманістичної суспільно значущої мети та завдань. Означена категорія охоплює такі групи цінностей: самоствердження (значущість праці педагога для суспільства, престиж професії педагога, визнання близького оточення); спілкування (з дітьми, цікавими людьми, обмін духовними цінностями); самовдосконалення (розвиток творчих здібностей, формування духовно-моральної культури, оновлення й поповнення власних знань); самовираження (креативність і різноманітність педагогічної діяльності, її відповідність особистісним інтересам та здібностям). Серед провідних груп педагогічних цінностей дослідники виокремлюють: «загальнолюдські (дитина, педагог, творча індивідуальність), духовні (педагогічний досвід, педагогічні теорії, педагогічне мислення), практичні (форми, методи, засоби та технології педагогічної діяльності), особистісні (педагогічні здібності, індивідуальні якості педагога, його ідеали) [46].

Різноаспектністю дефініцій «цінності» можна пояснити варіативність її класифікацій. Означеній проблемі присвячено наукові розвідки М. Богуславського, Н. Мойсеюк, З. Равкіна, В. Сластьоніна, В. Тугаринова, В. Ядова та ін.

Погоджуємося з твердженням В. Брожика щодо того, що будь-яка ієрархія цінностей є вираженням історично досягнутого стану відповідного суспільства. Окрім розподілу цінностей на матеріальні й духовні, така ієрархія, на думку автора, містить дійсні та концептуальні цінності; первинні (задовольняють біологічні потреби), вторинні (матеріальні цінності) та третинні (засоби комунікації) цінності; теперішні, минулі й майбутні цінності; фінальні й інструментальні цінності; утилітарні, правові, релігійні та естетичні цінності [61].

Наявність численних типологій цінностей свідчить про концептуальний плюралізм, що спостерігається під час аналізу філософської, соціологічної, психологічної і педагогічної літератури, присвяченій феномену цінностей. Ймовірною причиною такого концептуального плюралізму різноманітне теоретичне та емпіричне підґрунтя, зумовлене специфікою означеного явища й багатоманітністю його проявів.

Нам імпонує типологія цінностей, в основу якої покладено особистість. Такі преференції можемо пояснити не лише приналежністю особистості до суб'єктів педагогічного процесу, але й її сутності як фундаментальної соціокультурної цінності. Обґрунтування системи цінностей сучасного вихователя закладу дошкільної освіти спирається базується на особистісному підході, згідно з яким особистість є метою, суб'єктом, центральним елементом, результатом і провідним критерієм оптимальності педагогічного процесу. Інакше кажучи, особистість виступає центральною ланкою педагогічної системи, тоді як типологія цінностей має відбивати специфічний стан духовних цінностей як інтринсивного потенціалу особистості у сполученні з культурними, професійними, соціальними й особистісними цінностями.

Вважаємо за доцільне наголосити, що в освітньому процесі ціннісні орієнтації виступають об'єктом діяльності вихователя закладу дошкільної освіти й самих вихованців, а тому від наявності сформованих ціннісних орієнтацій вихователя ЗДО залежить результат засвоєння цінностей дітьми дошкільного віку, що виступають основою духовно-морального розвитку особистості.

Таким чином, ціннісні орієнтації особистості стають запорукою її стабільності й позитивної активності. Відповідно, будь-які зміни в системі цінностей, зумовлені трансформацією ідеалів, потреб та звичок, що проєктують ставлення до самого себе, пригнічують конструктивний розвиток особистості. Проте, як слушно зауважують вітчизняні дослідники, останнє твердження є правомочним лише щодо тих змін у ціннісних орієнтаціях, що стосуються галузей міжособистісних відносин та професійних обов'язків.

На завершення розгляду концептуальних підходів до класифікації поняття «цінності» у філософській та психолого-педагогічній літературі, зауважимо, що вони є регулятором поведінки, засобом соціальної адаптації та основою діяльності особистості в цілому.

1.2. Педагогічні цінності в контексті професійно-педагогічної підготовки вихователя закладу дошкільної освіти

«Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» окреслює вимоги до випускника, що висуваються сучасним ринком праці й полягають у нагальній потребі набуття глибоких теоретичних знань, разом зі здатністю до їх самостійного застосовування в нестандартних життєвих ситуаціях, що перебувають у стані постійних змін, зумовлених переходом до суспільства знань. У Концепції також йдеться, що освіта є органічною частиною духовного життя суспільства, у якій конструюється майбутнє, продукуються й передаються соціокультурні та особистісні цінності. Таке висока місія освітньої системи, зокрема й системи дошкільної освіти, вимагає підготовки висококваліфікованих фахівців на засадах педагогічної аксіології.

На думку багатьох учених (В. Андрєєва, І. Бєха, Є. Бондаревської, І. Ісаєва, С. Кульневич, В. Огнев'юк, Т. Поніманської, В. Сластьоніна та ін.), підготовка педагогічного персоналу для закладів освіти різних рівнів має здійснюватися на засадах аксіологічного підходу, що стане підґрунтям для надання педагогічному процесу ціннісної спрямованості. Зазначені дослідники вважають аксіологічний підхід фундаментом духовної культури майбутнього педагога закладу освіти, у тому числі й дошкільної.

Означений підхід, на думку Є. Шиянова, є притаманним гуманній педагогіці, з позицій якої людина вважається найвищою цінністю суспільства й самоціллю суспільного розвитку. З огляду на такі міркування аксіологія може стати основою нової філософії освіти й, відповідно, методології сучасної педагогічної науки. З урахуванням того факту, що освіта виступає

фундаментальною основою та джерелом інформації про справжні й уявні цінності особистості в різних галузях життєдіяльності, розробка ціннісних орієнтирів є провідним засобом підвищення ефективності освітньої системи.

З. Равкін акцентує на необхідності врахування історичного характеру ціннісних орієнтирів, що дозволяють знайти новий зміст у новому витку цивілізаційного розвитку. У довідковій літературі педагогічна аксіологія дефініціюється як самостійна галузь педагогічних знань, що розглядає педагогічні цінності з позицій особистісної самооцінки. Завдання педагогічної аксіології полягають у здійсненні аналізу історичного розвитку педагогічної теорії та практики на її засадах, обґрунтуванні ціннісного підґрунтя освіти, що відбивають її аксіологічну спрямованість.

І. Ісаєв визначає об'єкт (педагогічні цінності) та предмет (формування ціннісного ставлення, ціннісної свідомості, ціннісної поведінки особистості) педагогічної аксіології. Сутність педагогічної аксіології зумовлена специфікою педагогічної діяльності, її роллю в соціумі. Аксіологічні риси педагогічної діяльності віддзеркалюють її гуманістичний зміст. Адже педагогічні цінності є тими засобами, що уможливають задоволення потреб педагогічного працівника та виступають орієнтирами його професійної діяльності. Педагогічна аксіологія сполучає методологічні засади педагогіки та аксіології, центральною ідеєю яких є пріоритет особистості з її внутрішнім світом. Незаперечним є факт, що розвиток освіти, зокрема й дошкільної, зумовлений сформованістю цінної сфери педагога відповідного закладу, а тому сфокусуємося на дослідженні основ педагогічної аксіології в координаті «педагог (вихователь) закладу дошкільної освіти».

З огляду на такі міркування, вважаємо за доцільне зацентувати на певних позиціях педагогічної аксіології, що фокусуються на питанні провідних цінностей вихователя ЗДО. Перш за все, йдеться про роль ціннісних орієнтацій вихователя як суб'єкта професійної діяльності, що виступає невід'ємною складовою педагогічної аксіології та місце цієї педагогічної галузі в системі освіти загалом. Адже незаперечним є факт, що від наявності сформованої

системи ціннісних орієнтацій у вихователя ЗДО залежить психологічний клімат у закладі, де здійснюється процес виховання, особливості взаємодії суб'єктів означеного процесу, зокрема в таких напрямках: «вихователь-вихованець», «вихователь-вихователь», «вихователь-батьки», якість процесу виховання у закладі дошкільної освіти, духовно-моральний потенціал дітей дошкільного віку та низка інших факторів. Крім того, сутність педагогічної професії передбачає постійний професійний розвиток, навчання впродовж життя, у тому разі й розвиток емоційного інтелекту, емпатії, виховання гуманістичних цінностей (любові, доброти, милосердя). А тому в цьому контексті слухними є звернення науковців до проблем розвитку у вихователя ЗДО гуманістичного світогляду, що передбачає розгляд людини як найвищої цінності, формування моральних цінностей та орієнтацій, а також комунікативної культури. Також необхідно брати до уваги проблему формування професійного стилю вихователя закладу дошкільної освіти, що заснований на позитивних стереотипах і спрямований на розкриття творчого потенціалу педагогічної діяльності. У цьому сенсі ціннісні орієнтації вихователя ЗДО можуть слугувати засадничими положеннями, на яких будується його професійна діяльність, а наявність сформованих умінь їх використання стане в нагоді під час розв'язання проблем педагогічної діяльності [53].

Як засвідчив аналіз наукових джерел, ключовими поняттями педагогічної аксіології є освітні цінності, педагогічні цінності та виховні цінності. Однак, часто дослідники не можуть дійти згоди щодо провідних змістових характеристик, що дозволяють розрізняти означені характеристики. У межах нашого дослідження вважаємо за доцільне сфокусуватися на педагогічних цінностях як ключовому понятті.

Ю. Гришко стверджує, що педагогічні цінності являють собою систему педагогічних засобів та інструментів, а також соціальних норм, що уможлиблює ефективну трансляцію освітніх цінностей майбутнім педагогам, що згодом викристалізуються в їхні ціннісні пріоритети. Іншими словами,

педагогічні цінності стають головними засадами й водночас складовими педагогічної комунікації, заснованої на аксіологічних принципах.

Погоджуючись із твердженням означених дослідників, зауважимо, що процес формування педагогічних цінностей зумовлюється суспільно-політичними й соціально-економічними чинниками, серед яких саме друга група справляє істотний вплив на розвиток педагогічної теорії та практики. Незаперечним є факт, що фундаментом виховання виступає система цінностей, на основі якої людина й суспільство визначають перспективи свого існування.

С. Бадюл потрактує педагогічні цінності як низку суспільних і особистісних сенсів, що можуть породити в людині емоційні переживання. Адже саме емоційні переживання дозволяють сформувати у студентів необхідні цінності. Сформовані педагогічні цінності являють собою складну багаторівневу систему. Кожен рівень означеної системи дає змогу майбутнім педагогам сформувати власні репрезентації про педагогічну професію в цілому та власне місце в цій системі [4].

В. Сластьонін дефініціює педагогічні цінності як норми, що становлять підґрунтя педагогічної діяльності, яка, у свою чергу, слугує зв'язуючою ланкою між освітнім світоглядом та педагогічною діяльністю вихователя. Як і низка інших, педагогічні цінності формуються в процесі історичного розвитку суспільства й затверджуються в педагогічній науці як форма суспільної свідомості за допомогою іміджів та репрезентацій. Засвоєння педагогічних цінностей здійснюється під час професійно-педагогічної діяльності, у процесі їхньої суб'єктивація, рівень якої, за В. Сластьоніним, виступає показником і особистісного, і професійного розвитку вихователя закладу дошкільної освіти.

У якості конструкту педагогічну цінність розглядає С Безбородих, яку вважає суб'єктивним засобом, що створюється власне вихователем ЗДО, який потім перевіряється під час практичної діяльності та дозволяє зробити прогноз щодо очікуваних результатів означеної педагогічної.

В. Крижко трактує педагогічні цінності в аспекті ставлення вихователя до оточуючого світу та власне до себе, у якості внутрішнього емоційно

збарвленого регулятора його професійно-педагогічної діяльності, що дозволяє змодельовати зміст та характер цієї діяльності.

Формування системи педагогічних цінностей, за твердженням В. Харцієва, є складним процесом цілісного поєднання знань із фаху з особистісними якостями, провідним критерієм якого стає процес творення добра й безперервний духовно-моральний розвиток та самовдосконалення.

Услід за Н. Ткачовою зауважимо, що привласнення майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти цінностей є неможливим, якщо у цьому процесі не враховуються їхні індивідуальні потреби, інтереси, здібності, схильності, життєвий досвід, що в сукупності забезпечують реалізацію низки функцій у процесі виховання дітей дошкільного віку: формування особистісних цілей і завдань; спрямованість на досягнення результатів процесу виховання; фасилітація процесу самореалізації [39].

Подібні функції цінностей визначає Н. Асташова, зокрема: змістоутворювальну, яка дозволяє сконструювати смисли об'єктів, процесів, інтеріоризувати цінності, критичне сприйняття отриманої інформації; оцінювальну, яка передбачає вироблення в майбутнього педагога навичок об'єктивної оцінки духовних феноменів й оточуючої реальності; унормовуючу, що виявляється в оцінюванні цінностей особистості на основі їх зіставлення з усталеними ціннісними паттернами; регулятивну, яка передбачає спрямування системи освіти на загальнолюдські та національні цінності; контрольну, яка уможлиблює аналіз рівнів сформованості індивідуальних цінностей у кожній конкретній особистості, розвиток системи цінностей у культурно-історичній площині.

Взявши за основу дефініцію «педагогічні цінності» та їх відповідні функції, вважаємо за доцільне розкрити стуність поняття «ключові педагогічні цінності». Відповідно, ключові педагогічні цінності виступають комплексом провідних цілісних утворень особистості майбутнього вихователя, що проявляються у різнобічному сприйнятті різних видів професійно-педагогічної діяльності на основі набутого педагогічного досвіду, прийнятих у суспільстві

цінностей. Широке коло педагогічних цінностей зумовлює необхідність їх систематизації й класифікації, що дасть змогу визначити їх місце в загальній структурі педагогічного знання. Принагідно зауважимо, що єдиної класифікації педагогічних цінностей у педагогічній науці не існує, незважаючи на численні спроби вітчизняних та зарубіжних науковців у даному напрямі. Зокрема, наукові розвідки урахують такі аспекти, як зміст професійно-педагогічної діяльності й відповідні можливості для саморозвитку особистості; користь педагогічної праці для суспільства та її гуманістична спрямованість. Дослідники вважають, що саме система цінностей виступає сполучною ланкою, за допомогою якою можна об'єднати суспільство і особистість, через її включення в суспільні відносини [49].

У межах вивчення питання аксіології виховання П. Ігнатенко інтегрував різноманітні підходи до класифікації цінностей. Учений стверджує, що в основу їх класифікації покладено потреби, на задоволення яких вони спрямовані, роль, яку вони виконують, а також імовірна сфера застосування (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація цінностей [32]

Критерій класифікації	Цінності
Об'єкт засвоєння	<ul style="list-style-type: none"> • матеріальні; • морально-духовні
Мета засвоєння	<ul style="list-style-type: none"> • егоїстичні; • альтруїстичні
Рівень узагальнення	<ul style="list-style-type: none"> • конкретні; • абстрактні
Спосіб прояву	<ul style="list-style-type: none"> • ситуативні; • стійкі

Роль у діяльності особистості	<ul style="list-style-type: none"> • термінальні; • інструментальні
Зміст діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • пізнавальні, • предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні тощо)
Приналежність	<ul style="list-style-type: none"> • особистісні; • групові; • колективні; • суспільні; • загальнонародні; • загальнолюдські

Проблема ціннісних орієнтацій стала предметом пильної уваги В. Сластьоніна. Досліджуючи складові структури особистості педагогічного працівника та його професійну самосвідомість, учений називає ціннісні орієнтації стрижнем не лише системи освіти, а й особистості педагога (вихователя). Ціннісні орієнтації виступають складовою професійної культури педагога, що зумовлює його готовність до професійно-педагогічної діяльності. Відповідно, В. Сластьонін у системі педагогічних цінностей визначив наступні: цінності-цілі – характеризують концепцію особистості майбутнього вихователя як цілісного утворення Я-особистість та Я-фахівець; цінності-засоби – концептуальні засади педагогічної комунікації, інноваційні технології тощо; цінності-ставлення – характеризують усю множину взаємовідносин суб'єктів педагогічного процесу і установаження їх позиції щодо професійної діяльності; цінності-якості – уособлені широким колом поведінкових проявів особистості; цінності-знання – детермінують особистісні якості та професійну компетентність педагога (вихователя). Серед означених цінностей дослідник

називає домінувальними цінності-цілі, що, на його думку, виступають логічними підвалинами професійної діяльності [69].

Слід наголосити, що В. Сластьонін і Г. Чижакова цінності педагогічної діяльності трактують як такі утворення, що уможливають задоволення педагогом матеріальних і духовних потреб та виступають дороговказом його соціальної й професійної активності, що ставить за мету досягнення гуманістичних цілей, що мають суспільне значення. До останніх учені відносять низку цінностей із їх розподілом на такі групи: користь для суспільства; задоволення потреби в комунікації; можливість самовдосконалення; можливість самовираження; утилітарно-прагматичні запити.

Основні групи педагогічних цінностей, за твердженням науковців, охоплюють: загальнолюдські (дитина, педагог, творча індивідуальність), духовні (педагогічний досвід усього людства, педагогічні концепції, педагогічне мислення), практичні (форми, засоби й технології педагогічної, системи освіти та виховання), особистісні (педагогічні здібності, особистісні риси педагога (вихователя) як суб'єкта педагогічного процесу, педагогічна культура, ідеали) [57].

В. Сластьонін наголошує на провідній ролі ціннісних орієнтацій у професійній діяльності педагога, розглядаючи їх у якості особистісного стрижня педагогічного працівника, цілісний компонент його професійної культури, що визначає готовність майбутнього фахівця до педагогічної діяльності. Науковець детермінує цінності педагогічної діяльності можливістю задовольнити матеріальні та духовні потреби вихователя, класифікуючи цінності таким чином: цінності, наявність яких допомагає педагогу самоствердитися в суспільстві; цінності, які зумовлюють розвиток комунікативної культури; цінності, які сприяють самовдосконаленню; цінності, що уможливають самовираження; прагматичні цінності.

Отже, аналіз педагогічних цінностей дозволяє виокремити дві площини їхнього існування: вертикальну (суспільно-педагогічні, професійно-педагогічні

й індивідуально-особистісні) та горизонтальну (цінності-цілі, цінності-засоби, цінності-знання, цінності-відносини, цінності-якості).

Таким чином, можемо констатувати наявність синкретичного характеру системи педагогічних цінностей, коли її функціонування детермінується злагодженою взаємодією її складових. Репрезентована автором система педагогічних цінностей являє собою ядро професійної культури педагогічного працівника (вихователя ЗДО) [56].

Система педагогічних цінностей, на думку І. Ісаєва, включає низку ієрархічно пов'язаних рівнів, а саме: 1) суспільно-педагогічні цінності – регулятори освітньої діяльності національного рівня (норми, ідеї, принципи та правила) – носієм яких є суспільна свідомість (мораль, етика); 2) професійно-групові цінності – регулятори фахової діяльності професійних груп (ідеї, концепції, норми означених груп); 3) індивідуально-особистісні цінності – регулятор цільової та мотиваційної спрямованості особистості [22].

З погляду діяльнісного підходу (І. Бех, Л. Виготський, В. Сластьонін та ін.), підготовка майбутнього педагога виступає сутністю педагогічної діяльності, у процесі якої не лише розвиваються професійні компетентності, але й формуються психічні процеси, окремі професійні якості та відповідні цінності.

Незаперечним є факт, що мета та завдання педагогічної діяльності зумовлюються певними мотивами, що відповідають тим потребам, які в ній задовольняються. Цей факт дозволяє пояснити їх головне місце в ієрархії потреб, що включає потребу в саморозвитку, самореалізації, самовдосконаленні та розвитку інших. Адже у свідомості педагогічного працівника між дефініціями «особистість дитини» та «я – професіонал» установлюється взаємозв'язок. Шукаючи шляхи реалізації мети і завдань педагогічної діяльності, педагог (зокрема й вихователь ЗДО) обирає власну стратегію означеної діяльності, спрямовану на власний розвиток та розвиток інших особистостей (у контексті даної роботи – вихованців закладу дошкільної освіти).

Можемо констатувати, що цінності-цілі відбивають як національну освітню політику певної держави в цілому, так і рівень розвитку педагогічної науки, що, у свою чергу, чинять вплив на інструментальні цінності, які трактуються як цінності-засоби. Останні набуваються як результат оволодіння теоретико-методологічними та технологічними компетентностями, що виступають підґрунтям професійної підготовки педагогічного працівника. Гуманістичні складові педагогічної діяльності, що являють собою її перманентні орієнтири, дають змогу віднайти відмінності між реальністю та ідеалом, підштовхують до нівелювання окреслених відмінностей творчим шляхом, викликають прагнення до самовдосконалення тощо [23].

Узявши за основу структуру професійно-педагогічної культури особистості, запропоновану Є. Бондаревською та І. Ісаєвим, а також трактування педагогічних цінностей як утворення, що уможливує задоволення власних матеріальних та духовних потреб, виступаючи орієнтиром соціально-професійної діяльності особистості, спрямованої на досягнення важливих для суспільства гуманістичних цілей, представлене В. Сластьоніним та Г. Чижаковою, й окреслені ними групи педагогічних цінностей, ми можемо виокремити низку компонентів педагогічних цінностей, а саме: когнітивний, мотиваційний і рефлексивний.

Мотиваційний компонент передбачає особистісну орієнтацію майбутнього педагога (зокрема й вихователя закладу дошкільної освіти), а також його мотиви, цінності й потреби, стаючи детермінантою його професійної компетентності, чинником її ефективного формування.

Когнітивний компонент охоплює уявлення майбутнього педагога (зокрема й вихователя закладу дошкільної освіти) про загальнолюдські й педагогічні цінності і професійно-педагогічну діяльність у цілому, сприяє розвитку його когнітивних здібностей, умінь і навичок сприйняття, збереження в пам'яті й відтворення отриманої інформації під час практичної діяльності.

Рефлексивний компонент розкривається у здатності майбутнього педагога (зокрема й вихователя закладу дошкільної освіти) осмислювати технологічні засади власної діяльності, у процесі якої відбувається оцінка й переоцінка власних компетентностей; умінні здійснювати свідомий контроль за наслідками власної професійно-педагогічної діяльності, аналіз педагогічних ситуацій, що трапляються в означеній діяльності.

Основні групи педагогічних цінностей (за В. Сластьоніним і Г. Чижаковою) представлені нами на рис. 1.2.

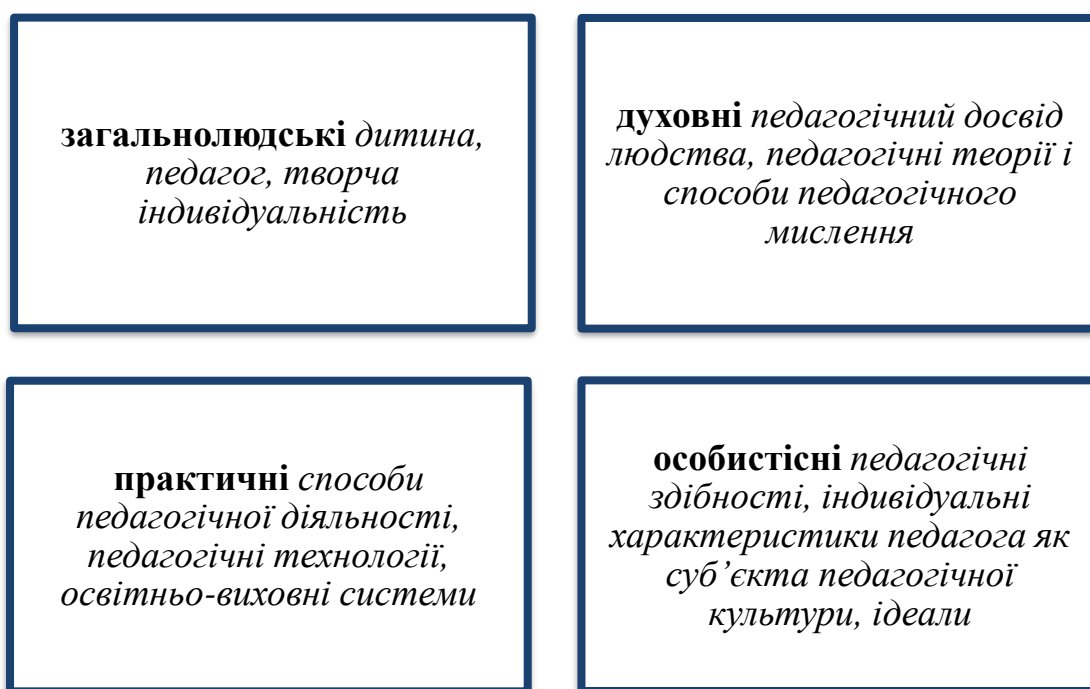

Рис. 1.2. Основні групи педагогічних цінностей

Провідні педагогічні цінності, за слушним твердженням дослідників, розкриваються в усвідомленні майбутнім вихователем закладу дошкільної освіти важливості педагогічної професій й об'єктивної потреби в ній для суспільства. Окреслюючи провідні педагогічні цінності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, нами було враховано провідні напрями діяльності закладів дошкільної освіти, зокрема:

- ✓ розроблення ефективних моделей формування духовно-моральних цінностей у вихованців закладів дошкільної освіти;

- ✓ проєктування розвивального освітнього середовища, сприятливого для усебічного гармонійного розвитку особистості дошкільника, його цілеспрямованого виховання й навчання в дошкільному віці;
- ✓ модернізація й гуманізація процесу виховання на засадах особистісно орієнтованої моделі, імплементація інноваційних форм діяльності закладу дошкільної освіти;
- ✓ імплементація прогресивного педагогічного досвіду, сучасних розробок та інноваційних технологій, спрямованих на досягнення успіху в розвиткові когнітивних здібностей вихованців закладів дошкільної освіти в різних напрямках діяльності;
- ✓ формування життєвої компетентності вихованців закладів дошкільної освіти за такими змістовими напрямами «Я-особистість», «Моє місце в соціумі», «Я і довкілля», «Я у світі культури», «Мої ігри», «Мій сенсорно-пізнавальний простір», «Моє мовлення»;
- ✓ здоров'язбереження, модернізація змісту, форм та методів фізкультурно-оздоровчої діяльності в закладі дошкільної освіти та пошук шляхів формування у його вихованців ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших;
- ✓ осучаснення стратегії й тактики співпраці вихователів закладів дошкільної освіти з батьками вихованців.

Аналіз означених напрямів діяльності закладів дошкільної освіти уможливив визначення провідних педагогічних цінностей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, тобто ті з них, що виступають дороговказом у професійно-педагогічній діяльності вихователя ЗДО (див. рис. 1.3).

Як видно з рис. 1.3, однією з провідних педагогічних цінностей є дитина. Означена цінність розкривається в любові й повазі до вихованців, намаганні зробити їх головним суб'єктом виховного процесу. Важливість знань як провідної педагогічної цінності можна пояснити тим фактом, що вихователь являє собою джерело різноманітної інформації. Однак, до вихователя в цьому контексті висуваються високі вимоги – він сам має бути компетентним у

різноманітних галузях знань. Комунікативність як провідна педагогічна цінність розкривається через взаємодію вихователя та вихованців на гуманістичних засадах, сповнену любові й інтересу до дітей. Творчість розкривається в творчій самореалізації вихователя закладу дошкільної освіти, що зумовлена його індивідуальною самобутністю й здатністю до самостійного пошуку. Відповідно, наступною педагогічною цінністю є саморозвиток як процес особистісного зростання. Гуманність дозволяє схарактеризувати вихователя як високоморальну особистість.

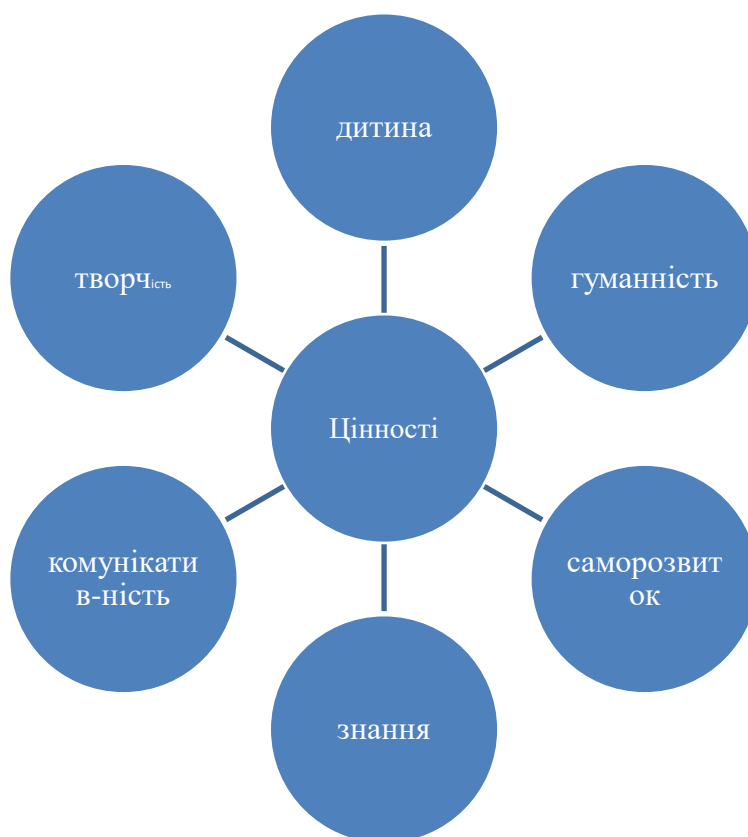

Рис. 1.3. Провідні педагогічні цінності майбутніх вихователів ЗДО

У світлі означеного вище, функціями провідних педагогічних цінностей можуть стати:

- науково-пізнавальна;
- світоглядна;
- оцінна.

Рівень сформованості професійної свідомості визначає певною мірою процес формування педагогічних цінностей. Отже, професійна свідомість вихователя закладу дошкільної освіти виконує функцію регулятора: акумулює навколо єдиного особистісного «ядра» усю сукупність імплементованих способів діяльності – навчальної, виховної, громадської, методичної, науково-педагогічної [26]. Формування педагогічних цінностей детермінується особистісними якостями вихователя ЗДО, рівнем його загальної й професійної культури, педагогічної компетентності, досвідом роботи, способом професійно-наукового мислення, сформованістю власної педагогічної системи, що в сукупності відтворюють внутрішній світ, і, відповідно, систему ціннісних орієнтацій.

Трансформації суспільних та особистісних потреб зумовлюють зміни в системі педагогічних цінностей. Зокрема, в історії освіти можна прослідкувати зміни, викликані трансформуванням схоластичних теорій у пояснювально-ілюстративні та згодом – проблемно-розвивальні. Актуалізація демократичних тенденцій викликала появу нетрадиційних форм та методів навчання. У свою чергу, набуття педагогічних цінностей зумовлюється багатством як власне особистості вихователя закладу дошкільної освіти, так і особливостями його професійної діяльності [46].

Нині ми спостерігаємо перманентне підвищення інтересу, особливо серед здобувачів вищої освіти, не лише до здобуття певний рівня вищої освіти (бакалавр, магістр) та відповідних знань, але й до з'ясування місця духовно-моральних та матеріальних цінностей у їхньому житті. У цьому контексті нагальною є необхідність формування у здобувачів вищої освіти, насамперед, майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти, провідних цінностей, що виступають підґрунтям для істотних внутрішніх змін, які зумовлюють у подальшому особистісну поведінку. Як уже зазначалося нами вище, гуманістична спрямованість є однією з найважливіших особистісних якостей вихователя закладу дошкільної освіти.

У даному контексті під гуманістичною спрямованістю мається на увазі орієнтація на іншу особистість, ствердження духовно-моральних цінностей, так само як і моральні норми поведінки та взаємодії між учасниками освітнього процесу [35]. Гуманістична спрямованість особистості вихователя закладу дошкільної освіти репрезентується в ідеалах, інтересах та ціннісних орієнтаціях [51].

Отже, можемо констатувати, що цінності освіти, так само як і їх природа та функції, є предметом наукової галузі педагогічної аксіології. Наголосимо, що цінності не лише виступають регуляторами професійної діяльності, але і її мотиваторами (цінності-цілі та цінності-засоби), що уможливають формування її гуманістичної спрямованості. Сформованість провідних педагогічних цінностей у здобувачів вищої освіти – майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти ми трактуємо як цілісне особистісне утворення, що детермінує вибір студентом певного виду педагогічної діяльності та формування відповідного ставлення на основі засвоєння загальноприйнятих у суспільстві цінностей та набутих професійних компетентностей. Провідні педагогічні цінності вихователя закладу дошкільної освіти являють собою сукупність професійних цінностей, що уможливають успішну професійну самореалізацію в практичній діяльності закладу дошкільної освіти.

Таким чином, педагогічні цінності посідають одне з чільних місць у структурі особистості вихователя закладу дошкільної освіти, що виявляється, насамперед, в усвідомленні важливості професійно-педагогічної діяльності. З огляду на такі міркування, що процес професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в закладі вищої освіти має бути спрямованим на формування їхніх педагогічних цінностей.

1.3. Сутність формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійно-педагогічної підготовки

Стратегічна мета розвитку системи виховання підростаючого покоління сформульована в Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», що передбачає створення умов для безперервного духовно-морального розвитку та культурного самовдосконалення дітей та молоді, розкриття їх інтелектуального та творчого потенціалу, що в державному документі проголошується як найважливіша національна цінність [4]. З огляду на викладене вище, доцільним бачиться переосмислення накопиченого досвід професійно-педагогічної підготовки, пошук нових підходів до формування готовності здобувача вищої педагогічної освіти до майбутньої професійно-педагогічної діяльності на аксіологічних засадах.

У сучасних умовах розвитку освіти зростає пріоритет людського фактору, й відповідно, посилюється увага до особистості. У цьому контексті діяльність закладу вищої освіти має орієнтуватися на створення необхідних умов для формування та розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти [39]. І одним із пріоритетних шляхів розв'язання означеного завдання є формування провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Услід за Г. Шмельковою наголосимо, що попри беззаперечні успіхи в окремих сферах освіти, загалом її якість знизилася, що виявляється, головним чином, у неконкурентоспроможності випускника закладу вищої освіти на світовому ринку праці [24].

Схожі міркування висловлюють М. Буланова-Топоркова та Н. Кулановська, які фокусують увагу на тому, що в умовах нової парадигми освіти на перший план висувається не лише підготовка фахівця, а й передусім формування його креативності, здатності до прогнозування, розвиток його професійних, соціальних та культурних компетентностей. Модернізація

національної системи освіти в нашій країні зумовила появу нового підходу до професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, заснованого на пріоритеті загальнолюдських та педагогічних цінностей. Адже незаперечним є факт, що центральною ланкою будь-якої педагогічної системи є особистість – здобувач вищої освіти, котрий виступає не лише об'єктом цілеспрямованого педагогічного впливу, але й суб'єктом освітнього процесу. Відповідно, реалізація принципу гуманізації освіти передбачає переосмислення викладачами ЗВО педагогічної діяльності, що має сприйматися, насамперед, як цілеспрямована спеціально організована взаємодія викладача та студентів, спрямована на особистісний та професійний розвиток останніх. Засобом досягнення окресленої мети є формування у здобувачів вищої освіти педагогічних цінностей [14].

У межах даної магістерської роботи вважаємо за необхідне висвітлити сутність процесу формування педагогічних цінностей у здобувачів вищої освіти – майбутніх вихователів ЗДО. Даний процес є соціальним; він зумовлений характером діяльності; модерований комунікацією його суб'єктів (у різноманітних галузях, під час виконання різних ролей та функцій); віддзеркалює пошуки особистістю сенсу власного життя. Незважаючи на той факт, що особистість сприймає певні цінності об'єктивно, вона трактує їхній зміст залежно від контексту. Отже, від змісту професійно-педагогічної підготовки здобувача вищої освіти будуть залежати й його педагогічні цінності.

Проблема підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти викликала інтерес багатьох дослідників, серед яких: Т. Сологуб (підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності); Л. Плетеницька (підготовка здобувачів вищої освіти до народознавчої роботи в ЗДО); Т. Котик (формування професійно-мовленнєвої готовності фахівців дошкільної освіти); О. Єрмакова та Т. Книш (підготовка майбутніх вихователів ЗДО до валеологічного виховання дошкільників); Е. Бахіча (готовність вихователя ЗДО до професійної діяльності в полікультурному середовищі), Л. Кідіна (формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО);

О. Максимова (підготовки майбутнього вихователя ЗДО до створення ситуації успіху в ігровій діяльності дошкільників); О. Богінч (професійна підготовки майбутніх вихователів ЗДО до фізкультурно-оздоровчої діяльності) та інші.

Аналіз означених наукових розвідок дозволив констатувати, що проблема формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти поки що не дістало цілісного висвітлення.

Виступаючи критеріями для евалюації навколишньої дійсності, педагогічні цінності стають, насамперед, критеріями, крізь призму яких формуються ставлення до оточуючих і до самого себе. Учитель, вихователь, котрий не здатен усвідомити власні провідні цінності, не зможе сформувати їх у своїх вихованцях. Тому на перший план висувається вміння майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти формувати цінності в підростаючих поколіннях.

Таким чином, цінності являють собою множину суспільних та особистісних сенсів, що можуть викликати емоційні переживання, які, у свою чергу, сприяють закріпленню провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів ЗДО. Сформовані педагогічні цінності утворюють складну систему, кожен рівень якої допомагає здобувачу вищої освіти створити власні уявлення щодо обраної професії і свої очікування від неї. Готовність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до професійно-педагогічної діяльності на засадах аксіологічного підходу можна унаочнити у вигляді системної якості особистості, котра характеризується сформованими цінностями, у тому числі й гуманістичними, стійкістю інтересу до розвитку особистості вихованця-дошкільника, наявністю міцних теоретичних та прикладних знань в аспекті організації виховного процесу в закладі дошкільної освіти, умінь проєктування та імплементації виховних заходів, спрямованих на всебічний розвиток вихованців (аксіологічний, інтелектуальний, духовно-моральний, естетичний, фізичний тощо). Принагідно зауважимо, що вибір системи цінностей є індивідуально зорієнтованим.

Зокрема, фундатор аксіології М. Шелер наголошував, що будь-яка особистість має основну «ціннісну формулу», що дозволяє зробити ціннісний вибір. На думку О. Сухомлинської, слід обов'язково визнавати наявність відмінностей у способах формування цінностей, оскільки єдиної формули просто не існує. Тому таке різноманіття шляхів, у межах загально визнаних морально-етичних ідеалів, тільки сприятиме збагаченню освітнього простору.

Протягом здобуття вищої педагогічної освіти у студентів формуються моральні принципи, що визначатимуть зміст та структуру їхньої майбутньої професійної діяльності, а також відбуваються зміни в ціннісній системі, що в майбутньому визначатимуть професійну поведінку і спрямованість особистості вихователя закладу дошкільної освіти. Б. Ананьєв називає провідною характеристикою юнацького віку зростання інтересу до цінностей, а також їх усвідомлення й переживання. Саме сензитивністю юнацького віку можна пояснити ефективність формування провідних педагогічних цінностей [41]. Зміни в життєвій та професійній позиціях є основою професійного становлення майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Формування педагогічних цінностей зумовлено змінами в емоційно-вольовій та інтелектуальній сферах особистості, що виступають регуляторними механізмами у процесі розвитку самосвідомості.

На наш погляд, саме у професії вихователя репрезентуються означені цінності, коли майбутній педагог вирішує, які саме напрями педагогічної діяльності найкраще сприятимуть його професійній самореалізації. Серед таких педагогічних цінностей дослідники виокремлюють такі, що: фасилітують його утвердження в суспільстві; детермінують розвиток комунікативної культури; сприяють самовдосконаленню й самовираженню; спрямовані на задоволення матеріальних потреб.

Основними чинниками, що справляють вплив на формування педагогічних цінностей, учені вважають компетентність, інтелект, креативність, когнітивні здібності. Чинник «компетентність» зумовлюється такими цінностями, як професіоналізм, професійну майстерність; показником

«інтелекту» є знання, критичне мислення тощо; «креативність» унаочнюється здатністю до творчих пошуків, ініціативністю, автономністю у прийнятті рішень; чинник «когнітивні здібності» включають професійну роль особистості вихователя, пошук сенсу життя тощо.

Педагогічні цінності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти пояснюють вибірковість його поведінкових проявів як щодо мотивації, так і ціннісного ставлення до майбутньої професії. Зазвичай, процес формування педагогічних цінностей передбачає низку послідовних етапів, що проходяться кожним здобувачем вищої освіти по-своєму. Важливим є й те, що на кожному етапі формуються й певні уявлення про провідні педагогічні цінності.

Далі схарактеризуємо означені етапи докладніше.

На етапі діагностики виявляються вихідні рівні сформованості педагогічних цінностей майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Така діагностика відбувається під час вивчення низки психолого-педагогічних дисциплін.

Протягом етапу привласнення педагогічних цінностей репрезентуються цілі, сутність та орієнтація педагогічного процесу, унаочнюються цінності професії. Майбутній вихователь закладу дошкільної освіти аналізує свою професійну готовність із погляду провідної професійної цінності – особистості дитини.

На етапі трансформації педагогічних цінностей відбувається переоцінка системи педагогічних цінностей як під час практичних занять, так і протягом виробничої (педагогічної) практики в закладі дошкільної освіти.

Під час етапу проектування педагогічних цінностей майбутній вихователь ЗДО вчиться планувати й прогнозувати результати власної професійної діяльності, розв'язувати педагогічні ситуації, здійснювати рефлексію власних педагогічних цінностей.

Отже, формування провідних педагогічних цінностей майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти є складним, динамічним і багатогранним процесом, орієнтованим на результат – досконалий рівень сформованості означених цінностей. Саме з такою метою до програм підготовки фахівців

галузі дошкільної освіти мають бути включені спецкурси й спецсемінари гуманістичної та аксіологічної спрямованості.

Таким чином, формування педагогічних цінностей відбувається через трансформацію інтересів, мотивів та потреб майбутніх вихователів ЗДО [7].

У цьому контексті найважливішою якістю майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти виступає здатність до рефлексії, що виявляється в здатності суб'єкта до самопізнання, усвідомлення природи й сутності власних психічних станів та дій [26].

Як стверджує С. Єрмакова, в основу формування провідних цінностей покладено: цілісність, безперервність і системність означеного процесу; підпорядкування змісту й структури освітнього процесу завданням і основним компонентам зазначених цінностей; суб'єктивну позицію здобувача вищої освіти як носія загальнолюдських та культурних цінностей; позитивну мотивацію до педагогічної діяльності; залучення здобувача вищої освіти до змодельованої майбутньої професійної діяльності; створення сприятливого для навчання середовища; гуманізацію, індивідуалізацію, активність, взаємодію студентів та викладачів; потребу в безперервному навчанні й самовдосконаленні [64]. Незаперечним є факт, що сформованість цінностей є результатом внутрішньої активності особистості майбутнього вихователя ЗДО, яку стимулює добре організований освітній процес закладу вищої освіти.

На завершення зазначимо, що провідні педагогічні цінності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти являють собою закріплені у свідомості норми, що детермінують педагогічну діяльність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Висновки до розділу 1

Аналіз теоретичних основи формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі професійно-педагогічної підготовки дозволяє зробити такі висновки.

З'ясовано, що в сучасних умовах актуалізується проблема модернізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на аксіологічних засадах. Від останніх вимагається наявність творчого мислення, уміння самостійно поповнювати власні знання, здатність вільно орієнтуватися в науковій інформації. На педагогічні заклади вищої освіти покладено відповідальність за професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців, згідно із суспільними запитами. Адже заклад вищої освіти має підготувати висококваліфікованого педагогічного працівника, здатного забезпечити всебічний гармонійний розвиток особистості, розвинути її розумові здібності, сформувати моральні якості й систему цінностей.

Висвітлено ступінь базових понять дослідження: «цінність», «педагогічна аксіологія», «педагогічні цінності». Цінність представлена нормами, принципами, почуттями, поглядами, що займають чільне місце в структурі особистості й зумовлюють спрямованість її вчинків. Педагогічна аксіологія є наукою про цінності освіти, ядром якої виступають ціннісні орієнтації, що регулюють стан освітньої системи. Провідні педагогічні цінності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти трактуються як сукупність провідних інтеграційних утворень особистості, що репрезентуються в її селективному ставленні до різних видів педагогічної діяльності на основі наявного педагогічного досвіду й загальноприйнятих цінностей. У структурі особистості майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти цінності виступають центральною ланкою не лише її професійної діяльності, але й внутрішнього світу. Ставлення до майбутньої професійної діяльності визначається саме наявністю формованих педагогічних цінностей.

Виокремлено й схарактеризовано провідні педагогічні цінності (дитина, знання, гуманність, комунікабельність, креативність, саморозвиток), їх функції (науково-пізнавальна, світоглядна, оцінна) й компоненти (когнітивний, мотиваційний, рефлексивний).

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

Експериментальна частина нашої магістерської роботи передбачала послідовну реалізацію окреслених завдань у межах констатувального, формувального й контрольного етапів, кожне з яких було реалізоване з використанням відповідних методик.

На констатувальному етапі було визначено компоненти, критерії, показники та рівні сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Під час формувального етапу було обґрунтовано педагогічні умови формування провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Контрольний етап передбачав оцінку ефективності означених педагогічних умов.

Констатувальний експеримент було проведено серед здобувачів вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, а також серед вихователів закладів дошкільної освіти. В експерименті брали участь 225 студента (із них 112 осіб – експериментальна група, 113 – контрольна) відповідного ЗВО (заочної і денної форми навчання), а також 14 вихователів закладів дошкільної освіти.

На основі теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури було визначено компоненти провідних педагогічних цінностей, а саме: когнітивний,

мотиваційний та рефлексивний. У процесі формулювання критеріїв сформованості досліджуваного феномену ми керувалися загальноприйнятою дефініцією терміну «критерій», що являє собою якості/властивості/ознаки, що дозволяють сформулювати уявлення про стан та рівень розвитку досліджуваного об'єкта.

У межах даної магістерської роботи критеріями сформованості когнітивного компоненту провідних педагогічних цінностей майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти є професійно-педагогічні знання, уміння та навички, а також їх використання в практичній діяльності, розвинені інтелектуальні здібностей та наявність пізнавального інтересу у здобувача вищої освіти до отримання нових знань, умінь і навичок. Таким чином, когнітивний компонент передбачає наявність у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти фахових знань, зокрема й щодо сутності та специфіки педагогічних цінностей, їхніх видів і функцій, та вміння й навички використання означених цінностей під час власної педагогічної діяльності.

Когнітивний компонент сполучає низку феноменів, пов'язаних із усвідомленням сутності педагогічної професії в цілому й специфіки професії вихователя закладу дошкільної освіти зокрема. Система цих феноменів репрезентується через поінформованість майбутнього вихователя, його компетентність та педагогічну культуру. Важливість когнітивного компоненту для формування провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти детермінується характером впливу інформації, яку отримує здобувач вищої освіти, на процес його професійно-педагогічного становлення.

Критерії сформованості мотиваційного компоненту вбачаємо в наявності у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти професійних мотивів та інтересів, а також усвідомлення важливості педагогічних цінностей, що репрезентуються в потребі саморозвитку й самовираження, позитивній мотивації до професійно-педагогічної діяльності. Незаперечним є факт, що здобувачі вищої освіти, у яких наявна позитивна мотивація до майбутньої

професійно-педагогічної діяльності, відзначаються більшою активністю, ініціативністю й наполегливістю в досягненні визначеної мети.

Мотиваційний компонент дозволяє структурувати провідні особистісні та професійні якості майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти; виступаючи регулятором у процесі підготовки здобувача вищої педагогічної освіти до фахової діяльності.

Критерії сформованості рефлексивного компоненту включають уміння здійснювати адекватну самооцінку власної педагогічної діяльності, рівень професійної спрямованості й рівень рефлексивності.

Рефлексивний компонент відбиває навички та вміння аналізувати коригувати, прогнозувати розвиток освітнього процесу, зокрема й імовірні потреби та проблеми. Рефлексивний компонент передбачає формування навичок самоконтролю й самооцінки, уміння об'єктивно оцінити рівень розвитку особистісних якостей на основі його співставлення із соціально-педагогічними нормами. Педагогічна рефлексія є специфічним видом, що акумулює предметну, особистісну, міжособистісну рефлексії та антиципацію.

У додатку Е подано детальну характеристику критеріїв і показників сформованості окреслених вище компонентів педагогічних цінностей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, не підставі яких нами виокремлено низький, середній та високий рівні.

Представлені рівні, що розкриваються через критерії та показники кожного з окреслених нами компонентів дають можливість оцінити сформованість педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Низький рівень сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти репрезентується у відсутності в них аксіологічного інтересу; низьким рівнем знань; слабким розумінням сутності й структури педагогічних цінностей, значними труднощами у виокремленні складових означених цінностей, а також використанні категорій педагогічних цінностей під час професійно-педагогічної діяльності; слабкою мотивацією до

професійної діяльності; неможливістю уявити себе в ролі вихователя; незнанням правил, вимог, норм і ціннісних орієнтацій, що регламентують професійну діяльність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Здобувачі вищої освіти пасивно ставляться до майбутньої професійної діяльності, не мають чітко визначеного професійного ідеалу; відчують труднощі у формуванні потреби в самовдосконаленні та невпевненість у собі. Серед суспільно важливих цінностей майбутні фахівці дошкільної освіти не виокремлюють педагогічні; у них відсутня потреба в самооцінці й самоосвіті. Рівень педагогічної рефлексії у таких студентів є низьким.

Середній рівень сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розкривається в ситуативному аксіологічному інтересі. Незважаючи на належний рівень знань щодо педагогічних цінностей, такі студенти можуть відчувати брак аргументації. У цілому студенти розуміють сутність поняття «педагогічні цінності», розрізняють їхні складові, а також можуть частково застосувати набуті знання щодо педагогічних цінностей у практичній діяльності. Майбутні вихователі закладів дошкільної освіти недостатньо мірою розуміють власне призначення як педагога; їм властиве активно-дієве ставлення до професійної діяльності, вони засвоюють, але недостатньо його систематизують програмний матеріал з фахових дисциплін; здобувачі вищої освіти частково зорієнтовані на самовиховання. Здобувачі вищої освіти мають адекватну або дещо занижену самооцінку; мотиви здебільшого ситуативні; педагогічні цінності пов'язані зі змістом праці вихователя закладу дошкільної освіти, серед яких домінантною є така педагогічна цінність, як особистість дитини. Характер самостійної професійної діяльності є творчо-репродуктивним. Рівень педагогічної рефлексії є середнім.

Високий рівень сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти визначається стійким аксіологічним інтересом і наявністю сформованої системи аксіологічних знань. Уявлення про сутність та зміст поняття «педагогічні цінності» у студента є досить повним, він

може застосовувати отримані аксіологічні знання під час роботи з вихованцями. Майбутні вихователі ЗДО характеризуються позитивним ставленням до професійної діяльності, вони розмірковують над сенсом життя, власним професійним призначенням. Реально оцінюючи власні можливості, студенти вважають, що ці можливості потребують самовдосконалення. Високий рівень сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти репрезентується домінуванням мотивів формування педагогічних ціннісних орієнтацій. У таких студентів переважно сформований педагогічний ідеал, а система педагогічних цінностей тісно пов'язана зі змістом практичної діяльності; перше місце в ієрархії педагогічних цінностей посідає особистість дитини; самоосвітня діяльність має творчу спрямованість. Майбутні вихователі знають свої сильні та слабкі сторони й високий рівень педагогічної рефлексії.

2.2. Педагогічні умови формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та їх реалізація в процесі професійно-педагогічної підготовки студентів

Метою формувального етапу експериментального дослідження стало визначення педагогічних умов формування провідних педагогічних цінностей майбутніх вихователів.

У науково-педагогічних джерелах поняття «умова» має широке коло дефініцій. Зокрема, І. Волощук під умовою має на увазі філософську категорію, що відбиває універсальне ставлення до тих чинників, що її викликають і підтримують існування [27]. Завдяки наявності необхідних умов властивості речей трансформуються із можливості на дійсність. Отже, дотримання певних умов уможливорює розв'язання окресленої проблеми. Відповідно, під «педагогічними умовами» розуміються обставини, що детермінують цілісний продуктивний освітній процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. У даній магістерській роботі

педагогічні умови трактуються як цілеспрямовано організоване викладачем педагогічне середовище, система педагогічних засобів та комплекс педагогічних взаємодій.

Таким чином, педагогічні умови розглядаються нами як наявні можливості закладу вищої освіти, що сприяють успішному досягненню визначеної мети – формуванню провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

На наше переконання, підвищенню ефективності означеного процесу сприятиме реалізації низки педагогічних умов, а саме:

- забезпечення позитивної мотивації здобувачів вищої освіти у процесі професійно-педагогічної підготовки до здійснення освітнього процесу, педагогічної діяльності;
- формування у майбутніх вихователів ЗДО педагогічної рефлексії;
- розроблення й імплементація у процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти спеціального курсу, спрямованого на розкриття змісту та шляхів реалізації педагогічних цінностей.

Перша педагогічна умова – *забезпечення позитивної мотивації здобувачів вищої освіти у процесі професійно-педагогічної підготовки до здійснення освітнього процесу, педагогічної діяльності* – спрямована на усвідомлення майбутніми вихователями ЗДО цілей професійно-педагогічної діяльності. У цьому контексті доцільним бачиться їх зацікавлення новим форматом комунікації, що характеризується щирістю, чесністю до себе й до колег, активізацію внутрішньої активності, формування позитивної мотивації до професійно-педагогічної діяльності.

Формування позитивної мотивації в майбутніх вихователів ЗДО до освітнього процесу в закладі вищої освіти й майбутньої професійно-педагогічної діяльності під час професійно-педагогічної підготовки має здійснюватися із дотриманням принципу дослідницької (творчої) позиції.

Практичний досвід формування у здобувачів вищої освіти (майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти) позитивної мотивації до освітнього процесу в закладі вищої освіти й майбутньої професійно-педагогічної діяльності під час професійно-педагогічної підготовки свідчить про важливість розвитку навичок критичного мислення, що передбачає критичне сприйняття й аналіз отримуваної інформації. Незаперечним є факт, що критичне мислення є самостійним.

У цьому контексті зауважимо, що найбільшої ефективності у формуванні позитивної мотивації в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти можна досягти під час педагогічної практики, зокрема у процесі спостереження практичної діяльності досвідченого вихователя, що здійснюється протягом першого тижня виробничої (педагогічної) практики. Здобувачі вищої освіти можуть побачити на власні очі роботу вихователя в ЗДО, здійснити аналіз використаних ним методів та прийомів виховання на предмет їхньої доцільності, а також сформулювати висновки щодо особливостей та результативності його професійно-педагогічної діяльності. Означений вид професійно-педагогічної підготовки дозволяє майбутнім вихователям усвідомити сутність педагогічної діяльності, умови, наявні в закладі дошкільної освіти для професійної самореалізації та можливі проблеми. Осмисливши отриманий досвід, здобувачі вищої освіти зможуть установити, чи володіють вони достатніми знаннями, уміннями та навичками для здійснення такої діяльності.

Як показує досвід, після ознайомлення з умовами та практичними аспектами професійно-педагогічної діяльності, ті здобувачі вищої освіти, які виявили зацікавленість у досліджуваній професії, мають високу мотивацію як до освітнього процесу в ЗВО, так і до майбутньої професійної діяльності. Формування позитивної мотивації майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до освітнього процесу в ЗВО та майбутньої професійно-педагогічної діяльності відбувається наступним чином: студент починає почуватися впевненіше у своїй професійній придатності, підвищується рівень його

свідомості щодо необхідності опанування всіх навчальних дисциплін та видів професійно-педагогічної підготовки, передбачених освітньо-професійною чи освітньо-науковою програмою закладу вищої освіти.

Друга педагогічна умова – *формування у майбутніх вихователів ЗДО педагогічної рефлексії* – спрямована на підвищення рівня інтелектуальної активності й самостійності здобувачів вищої освіти у процесі вивчення фахових навчальних дисциплін. Педагогічна рефлексія уможливує розкриття власного потенціалу у професійній діяльності.

Педагогічна рефлексія являє собою не лише здатність оцінити власні дії та вчинки, але й усвідомити, яким чином ти сприймаєшся учасниками освітнього процесу.

Модель педагогічної рефлексії створюється шляхом послідовної відповіді майбутнім вихователем ЗДО на запитання до самого себе: «Яка мета моїх дій?»; «Які мотиви?»; «Які засоби можна використати?».

Під рефлексивним підходом у формуванні провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів ЗДО, як правило, мається на увазі осмислення свого досвіду та критична евалюація виокремленої педагогічної мети. Означений підхід включає самоаналіз пройдених етапів, оцінювання одержаних результатів та їх співставлення зі сформульованою метою, що в кінцевому підсумку передбачає досягнення більшої ефективності в майбутній професійно-педагогічній діяльності. Підґрунтям рефлексивного підходу виступають навички педагогічної рефлексії, що охоплює онтологічну та психологічну діяльність, а також фахові знання. При цьому психологічна діяльність передбачає суб'єктивне сприйняття означеної діяльності. Протягом усього терміну навчання здобувачі вищої освіти ознайомлюються з майбутньою професією, у тому числі через різні види практик у закладах дошкільної освіти. Такий підхід дозволяє використовувати отримані теоретичні знання, уміння та навички в практичній діяльності, критично оцінювати результати власної професійно-педагогічної діяльності і планувати наступні кроки.

Під час педагогічної практики здобувачі вищої освіти дають оцінку власним діям. Такий вид педагогічної рефлексії уможливує здійснення об'єктивної оцінки власної професійно-педагогічної діяльності, що становить значну практичну цінність. Майбутні вихователі можуть зіставити власну діяльність із метою та змістом освітньої програми, ефективність упровадження особистісно орієнтованого підходу в освітній процес ЗДО та доцільність використаних методів, прийомів та засобів. Більше того, здобувачі вищої освіти мають змогу зіставити власні нотатки із нотатками колег-одногрупників і здійснити аналіз ефективності власної педагогічної діяльності порівняно з колегами через обмін набутим досвідом, знаннями, враженнями, які безпосередньо стосуються професійно-педагогічної діяльності. Зокрема, одним із етапів виробничої (педагогічної) практики є рефлексія, що сприяє професійному зростанню, самопізнанню й самовизначенню.

Третя педагогічна умова стосується *розроблення й імплементації у процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти спеціального курсу, спрямованого на розкриття змісту та шляхів реалізації педагогічних цінностей*. З метою реалізації означеної педагогічної умови було розроблено спецкурс «Педагогічна аксіологія» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Мета означеного спецкурсу полягає у формуванні репрезентацій про зміст та значення педагогічних цінностей, їх види та структуру. Це уможливить усвідомлення майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти необхідності вивчення педагогічної аксіології для конструювання власного «Я» як вихователя закладу дошкільної освіти (у даному контексті мається на увазі його здатність засвоювати цінності на особистісному рівні).

Під час створення спецкурсу ми керувалися такими концептуальними засадами: історичній характер системи цінностей, що протягом кожної епохи спрямовується різними аксіологічними орієнтирами, що відповідають духу часу; нерозривна єдність, взаємодоповнення та взаємозбагачення

загальнолюдських і національних цінностей; особливе місце педагогічних цінностей у системі загальнолюдських аксіологічних пріоритетів.

Основне завдання спецкурсу – формування у майбутніх фахівців сфери дошкільної освіти провідних педагогічних цінностей, що стануть у нагоді під час самостійної роботи в закладах дошкільної освіти, а також підготовка фахівця нового типу – із розвиненим критичним мисленням, ініціативністю, широким світоглядом.

2.3. Аналіз результатів експериментальної перевірки педагогічних умов формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі професійно-педагогічної підготовки

Головною метою контрольного етапу експериментального дослідження стало визначення ефективності педагогічних умов формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Перевірка ефективності окреслених у попередньому підрозділі педагогічних умов формування означених цінностей відбувалася через здійснення порівняльного аналізу рівнів їх сформованості у студентів Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка експериментальної та контрольної груп. Для здійснення діагностики рівня сформованості провідних педагогічних цінностей ми використовували низку методик, а також метод природного спостереження за майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти. Використання означених методів уможливило порівняння даних, отриманих протягом констатувального й контрольного етапів експерименту, й формулювання висновків щодо якісних змін у рівнях сформованості означених цінностей у здобувачів вищої освіти.

Аналіз кількісних та якісних даних щодо рівнів сформованості провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти здійснювався шляхом порівняння результатів експериментальних та контрольних груп. Перший етап контрольного експерименту передбачав

здійснення аналізу рівня сформованості когнітивного компоненту досліджуваних цінностей у експериментальній та контрольній групах.

Як засвідчили результати анкетування, рівень знань про педагогічні цінності здобувачів вищої освіти, що належали до експериментальної групи, значно підвищився. Відповіді на запитання анкети серед респондентів означеної групи відзначалися більшим рівнем змістовності, логічності, чіткості. У майбутніх вихователів ЗДО, які належали до експериментальної групи, не було труднощів щодо трактування сутності поняття педагогічних цінностей. Лише 1,9 % здобувачів вищої освіти експериментальної групи виявилися неспроможними дати повні й чіткі відповіді. Разом із тим, уявлення й знання майбутніх вихователів ЗДО контрольної групи також зазнали зрушень у позитивний бік, проте незначних. Знання студентів цієї групи відзначалися неточністю й неконкретністю, під час визначення пріоритетних педагогічних цінностей респонденти, як і раніше, відчували труднощі. Констатувальний експеримент був спрямований на визначення рівня загального інтелектуального розвитку студентів експериментальної та контрольної груп за методикою Г. Айзенка на визначення рівня IQ. Протягом контрольного етапу ми повторно використали означену методику, результати якої засвідчили, що майбутні вихователі ЗДО, які належали до експериментальної групи, значно підвищили рівень власної компетентності, тоді як у контрольній групі вони лише незначно підвищилися.

Таблиця 3.1

Результати методики Г. Айзенка на визначення рівня IQ (у %)

Рівні	До експерименту		Після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	17,7	17,1	36,4	18,3
Середній	38,2	34,3	44,5	37,1
Низький	44,1	48,6	19,1	44,6

Як видно з таблиці 3.1, результатом імплементації розроблених педагогічних умов стало збагачення уявлень та рівня обізнаності студентів експериментальної групи про педагогічні цінності, і, насамперед, усвідомлення важливості такої провідної педагогічної цінності, як знання.

На контрольному етапі експерименту ми виявляли сформованість мотиваційного компонента педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, після запровадження першої педагогічної умови. Анкетування здійснювалося за тими самими запитаннями, що й під час констатувального експерименту. Зіставивши результати анкетувань двох етапів, ми виявили суттєві зміни: усі респонденти експериментальної групи дали чіткі відповіді на всі запитання анкети; вони продемонстрували готовність стати вихователем закладу дошкільної освіти, тоді як 6,1 % респондентів контрольної групи не змогли дати відповідь на запитання «Що Вам подобається/не подобається в обраній професії?». Крім того, 14,9 % здобувачів вищої освіти цієї групи не продемонстрували готовність стати вихователем закладу дошкільної освіти.

Під час контрольного етапу ми спостерігали значне збільшення рівня самооцінки в експериментальній групі. Зростання середньої кількості категорій професійного змісту дозволяє зробити припущення, що окреслені особистісні зміни охоплюють і зміни у професійних цінностях майбутніх вихователів ЗДО, які належали до експериментальної групи. Адекватна самооцінка була виявлена у 52,9 % студентів експериментальної групи порівняно з 22,3 % студентів контрольної. Завищену самооцінку було виявлено у 34,8 % респондентів експериментальної групи порівняно з 52,3 % респондентів контрольної групи. Низька самооцінка зберіглася у 12,4 % майбутніх вихователів ЗДО експериментальної групи й 25,4 % майбутніх вихователів ЗДО контрольної групи відповідно.

Перевірка другої педагогічної умови, спрямованої на формування рефлексивного компонента педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти експериментальної та контрольної груп

здійснювалася за допомогою використання тесту-опитувальника І. Стеценка на виявлення рівня рефлексії особистості, який було застосовано й на констатувальному етапі. Результати контрольного експерименту засвідчили наявність у 56,1 % майбутніх вихователів експериментальної групи високого рівня розвитку найважливіших рефлексивних якостей (самооцінки, самоконтролю, здатності до саморозвитку). Щодо результатів процесу формування самостійності, зауважимо, що рівень сформованості означеної якості є дещо нижчим, оскільки третина студентів (33,4 %) так і залишилася на середньому рівні розвитку. Разом із тим, суттєво зменшилася кількість здобувачів вищої освіти експериментальної групи, які мали низький (11,1 %) та нульовий (3,9 %) рівні. У здобувачів вищої освіти контрольної групи відбулося збільшення високого рівня рефлексії лише на 1,9 %. Кількість студентів, які мали середній та низький рівні розвитку рефлексії залишилася без змін порівняно з констатувальним етапом експерименту. Відповідно, на 3,1 % зменшилася кількість здобувачів вищої освіти з нульовим рівнем.

Таким чином, можемо констатувати, що більшість майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які належали до експериментальної групи, набули вмінь здійснювати аналіз власної професійно-педагогічної діяльності й надавати адекватну оцінку педагогічним ситуаціям, у них зросло прагнення до професійного самовдосконалення та рівень готовності до підвищення професійної компетентності. Зміни в контрольній групі були статистично незначущими.

Перевірку третьої педагогічної умови було здійснено під час упровадження спецкурсу «Педагогічна аксіологія» для студентів 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Означений спецкурс ураховував виокремлені нами педагогічні умови, передбачав індивідуальний підхід до кожного здобувача вищої освіти під час виконання завдань для самостійної роботи. Програма спецкурсу передбачає усвідомлення майбутнім вихователем закладу дошкільної освіти сутності таких

основоположних понять, як: «педагогічна аксіологія», «цінності», «система цінностей», «педагогічні цінності». Засвоєння необхідних знань та формування відповідних компетентностей відбувається під час лекційних, практичних, індивідуальних занять та самостійної роботи. Незаперечним є факт, що вивчення дисциплін суспільно-гуманітарного циклу сприяє духовно-моральному й культурному становленню особистості майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Вивчення запропонованого нами спецкурсу сприяє:

1) отриманню студентами інформації про педагогічні цінності, на основі якої вони мають змогу сконструювати своє «Я» як вихователя закладу дошкільної освіти;

2) усвідомленню сутності й змісту поняття «педагогічні цінності».

Запровадження спецкурсу «Педагогічна аксіологія» зумовлено актуалізацією проблеми формування нового педагогічного мислення й конструювання освітнього процесу в ЗДО з урахуванням суспільних запитів та потреби в самореалізації особистості. Провідним агентом змін у закладі дошкільної освіти виступає вихователь, його професіоналізм та ціннісні орієнтації. Це, у свою чергу, актуалізує потребу в поглибленні його знань не лише щодо актуальних проблем дошкільної освіти, але й аксіології як науки.

Навчально-методичне забезпечення означеного спецкурсу охоплювало плани практичних занять із зазначенням теми, мети, завдань для самостійної роботи та методичні рекомендації до їх виконання, ІНДЗ та перелік рекомендованої літератури до кожної теми.

Отже, результати експериментально дослідження свідчать про ефективність імплементації педагогічних умов формування провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. На основі аналізу отриманих результатів можемо констатувати наявність позитивних змін, що відбулися в експериментальній групі порівняно з контрольною.

Висновки до розділу 2

У даному розділі схарактеризовано розроблені критерії, показники й рівні сформованості провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що уможливило виявлення стану їх сформованості. Згідно з означеними критеріями, оцінка рівня сформованості провідних педагогічних цінностей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти включала високий, низький та середній рівні.

З'ясовано, що серед провідних педагогічних цінностей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти провідною є здатність до професійного самовдосконалення на основі саморефлексії. Саме рефлексія відбиває ставлення майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до майбутньої професійної діяльності.

Доведено, що кращому усвідомленню майбутнім вихователем змістово-процесуальних та методичних засад майбутньої професійної діяльності сприятиме вивчення спецкурсу «Педагогічна аксіологія». Упровадження спецкурсу та результати його вивчення дозволяють констатувати, що фокусування на педагогічних цінностях фахівця слугує підґрунтям для формування вихователя-професіонала, який поважає особистість дитини. Моделювання збірного «образу вихователя» у процесі практичних занять дало змогу уявити образ ідеального вихователя, досягнення якого є найвищим рівнем педагогічної майстерності.

Результати експериментального дослідження дозволяють стверджувати про ефективність імплементації педагогічних умов формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Аналіз одержаних результатів демонструє позитивні зміни в обох групах, які є значно більшими в експериментальній групі порівняно з контрольною.

ВИСНОВКИ

У межах виконання **першого завдання** на основі аналізу наукових джерел окреслено сутність й уточнено зміст ключового поняття магістерської роботи «педагогічна цінність», теоретично обґрунтовано його специфіку та структуру. У сучасних умовах трансформації ціннісних орієнтирів актуалізується проблема вивчення ціннісних орієнтацій дітей та молоді. Разом із тим, саме на молодь, яка навчається в педагогічних закладах вищої освіти, покладається завдання транслювання сформованих ціннісних орієнтацій як окремій особистості, так і суспільству в цілому. Саме тому проблема цінностей розглядається дослідниками в невід'ємному взаємозв'язку з проблемами створення національної системи виховання. Під провідними педагогічними цінностями маємо на увазі системне утворення особистості, її ставлення до професійно-педагогічної діяльності з урахуванням сформованих загальнолюдських цінностей, набутих професійних знань, умінь і навичок. Застосування методу структурно-логічного аналізу дозволило визначити провідні педагогічні цінності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, до яких ми віднесли: дитину, знання, комунікабельність, гуманність, креативність та саморозвиток. З'ясовано, що структура педагогічних цінностей охоплює когнітивний, мотиваційний та рефлексивний компоненти, що увиразнюють потребу в розширенні власного досвіду системою знань про педагогічні цінності, підвищенні мотивації до їх засвоєння та формуванні здатності використовувати означені цінності у професійно-педагогічній діяльності.

Реалізація **другого завдання** передбачала виокремлення компонентів, критеріїв, показників та рівнів сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. У процесі дослідження нами виокремлено когнітивний (професійно-педагогічні знання, уміння та навички, пізнавальний інтерес), мотиваційний (професійні інтереси й мотиви, усвідомлення професійно-педагогічних цінностей) та рефлексивний (навички

самоконтролю й самооцінки, уміння об'єктивно оцінити рівень розвитку особистісних якостей) компоненти, а також рівні (високий, середній, низький) сформованості провідних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Результати констатувального експерименту засвідчили, що більшості здобувачів вищої освіти властивий низький рівень сформованості провідних педагогічних цінностей, що є причиною виникнення труднощів у формулюванні конкретних цілей професійно-педагогічної діяльності.

У межах виконання **третього завдання** нашого дослідження було теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійно-педагогічної підготовки, а саме: забезпечення позитивної мотивації здобувачів вищої освіти у процесі професійно-педагогічної підготовки до здійснення освітнього процесу, педагогічної діяльності; формування в майбутніх вихователів ЗДО педагогічної рефлексії; розроблення й імплементація у процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти спеціального курсу, спрямованого на розкриття змісту та шляхів реалізації педагогічних цінностей.

Четверте завдання дослідження було спрямоване на експериментальну перевірку розроблених педагогічних умов формування провідних педагогічних цінностей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі професійно-педагогічної підготовки. Результати експериментального дослідження засвідчили, що імплементація педагогічних умов уможливила позитивну динаміку означеного процесу. В експериментальній групі статистично виявлено значущий показник підвищення рівня сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти порівняно з контрольною групою. Зокрема, кількість здобувачів вищої освіти, які продемонстрували високий рівень сформованості провідних педагогічних цінностей, збільшилася в експериментальній групі на 31,9 %; середній – на 5,1 %. Кількість студентів, які мали низький рівень, зменшилася на 34,8 %.

Водночас у контрольній групі якісні та кількісні зміни у рівнях сформованості провідних педагогічних цінностей відповідно до показників виокремлених нами компонентів були менш помітними: кількість здобувачів вищої освіти, які продемонстрували високий рівень підвищилася лише на 3,8 %, середній – на 2,5 %, тоді як кількість здобувачів вищої освіти із низьким рівнем зменшилася на 6,3 %. Отже, можемо констатувати більш інтенсивні позитивні зміни в експериментальній групі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамчук Л. А. Формування активної пізнавальної діяльності студентів Педагогіка і психологія. 2007. № 3. С. 122. 126.
2. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти: монографія Вінниця, 2007. 351 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: підручник К. Либідь, 2008. 554 с.
4. Андрущенко В. П. Етнонаціональний фактор освіти. Мелітополь, 2001. 38с.
5. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія К.: Генеза, 2006. 368с.
6. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект К.: Твімінтер, 2003. 391 с. 27.
7. Артемова Л. Пріоритети в підготовці педагогів дошкільного профілю. *Дошкільне виховання*. 2002. №2. С. 7 – 9.
8. Асташова Н. А. Концептуальні основи педагогічної аксиології Педагогіка. 2002. №8. С. 8–13. 33
9. Бабанський Ю. К. Оптимізація педагогічного процесу К.: 2004. 287 с.
10. Бабанський Ю. К. Оптимізація педагогічного процесу: К.: 2002. 200 с.
11. Бадюл С. Професійно-педагогічні цінності як психолого–педагогічна основа процесу становлення майбутнього вчителя початкових класів. *Рідна школа*. 2002. №6. С.14-15.
12. Балл Г. О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність як чинник інтеграції професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 1. С. 133-140
13. Бережна Г. Виховання майбутнього вчителя – носія національних цінностей і загальнолюдських надбань. *Все для вчителя*. 2003. № 26. – С. 37-43.

14. Бех І. Д. Виховання особистості: навч. метод. посіб. У 2 кн. Кн. 2. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. 342 с.
15. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості. *Початкова школа*. 2001. №12. С. 34.
16. Блінова О. Є. Відкритість як мотиваційна готовність майбутнього вчителя до педагогічного спілкування. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 1-2. С. 97-103.
17. Богданова І. М. Модульний підхід до професійно-педагогічної діяльності вчителя: монографія. Маяк, 2008. 282 с.
18. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект: навч. посіб. для студ. вищ. навч. Закл. «ТЕС», 2009. 146 с
19. Бондар В. В. Формування культури педагогічної праці студентів у процесі позааудиторної діяльності: автореф. канд. канд. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04.К., 2001. – 21 с.
20. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. К.: Вересень, 2006. 129 с.
21. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина. *Педагогіка і психологія*. 1997. №1. С. 144-150.
22. Булгакова Н. Б. Педагогіка вищої школи: конспект лекцій. К.: НАУ, 2003. 40 с.
23. Вербець В. В. Педагогічна діагностика формування духовно-творчого потенціалу студенської молоді. Рівне: РДГУ, 2005. 383с.
24. Вишневський О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси. Л.: 2006. 238 с.
25. Вишневський О. І. Теоретичні основи педагогіки: курс лекцій. Дрогобич: Відродження, 2001. С. 83
26. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. К.: Просвіта, 2004. 413 с.

27. Волощук І. С. Науково-педагогічні основи формування творчої. К.: Педагогічна думка, 2008. 160 с.
28. Галузинський В. М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні: навч. посіб. для викладачів та аспірантів вузів. К.: ІНТЕЛ, 2005. 168 с.
29. Гданська О. П. Формування гуманістичних орієнтацій у студентів вузів культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05. К., 2008. 24с
30. . Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 2007. 376 с.
31. Горопаха Н. М. Педагогічна практика за вимогами кредитномодульної системи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. напряму підготовки «Дошкільна освіта». К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 232 с.
32. Гришко Ю. А. Формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Запоріжжя, 2009. 20 с.
33. Гуревич Р. С. Використання інформаційних технологій навчання як педагогічна проблема. Наукові записки. Сер.: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2001. Вип. 5. С. 27.
34. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті. НАПН України Р. С. Гуревича, 2012. 506 с.
35. Гуревич Р. С. Удосконалення підготовки вчителя у світлі вимог постіндустріального суспільства: проблеми і перспективи. Х., 2001. № 4. С. 20-26.
36. Демидова В. Г. Формування в майбутніх педагогів прогностичного компонента професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04.Одеса, 2001. 20 с.
37. Демінська Л. О. Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті. Х.: ХОВНОКУ- ХДАДМ. 2011. №11. С. 41-44.

38. Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)». К.: АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.
39. Долинська Л. В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2008. 122 с.
40. Дубасенюк О. А. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності педагога: монографія. Житомир: ЖДПІ, 2004. 187 с.
41. Дубич К. В. Особистісно орієнтоване виховання студентів в умовах соціокультурного середовища ВНЗ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07. Луганськ, 2007. 20 с.
42. Дьяур Г. Теоретичні підходи до обґрунтування цінностей сучасного українського виховання. *Рідна школа*. 2006. №7. С. 22-25.
43. Етичні норми і цінності: проблеми обґрунтування. НАН України ім. Г. Сковороди. К. 2007. 144 с.
44. Євтух М. Б. Основи педагогіки і психології вищої школи в Україні. К.: ІНТЕЛ, 2005. 168 с.
45. Єдність національного і загальнолюдського у формуванні моральнодуховних цінностей: Івано-Франківськ, 2002. 176 с.
46. Єрмакова С. С. Домінантні характеристики професійно-педагогічних цінностей. К., 2002. С. 59-62.
47. Єрмакова С. С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00. О., 2003. 24 с.
48. Жовтоніжко І. М. Роль оцінювально-цілісних знань студентів вищих навчальних закладів як складової системи їх індивідуальних цінностей. Х.: Основа, 2005. С. 122-128.
49. Загальна, вікова і педагогічна психологія : практикум. К., 2008. 208 с.
50. Закон України про вищу освіту [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.
51. Закон України «Про освіту». К. Генеза, 2006. 36 с.

52. Зязюн І. Високе покликання, висока відповідальність. *Дошкільне виховання*. 2018. №2. С. 12 -13.

53. Зязюн І. Естетична регуляція ціннісної свідомості. *Вища освіта України*. 2005. №3. С. 5-12.

54. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, асп., студ. серед. та вищ. навч. Закладів. АПН України. К., 2007. 302 с.

55. Зязюн І. А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії. 2006. № 1. – С. 4-9.

56. Іванець Н. І. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: спец. 19.00.07.К., 2001. 19с.

57. Ігнатенко П. Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблеми. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 1. С. 118-123.

58. Іздебська В. Ціннісні орієнтації особистості в контексті духовного світу студентства. *Рідна школа*. 2004. № 2. С. 17-19.

59. Казмірик С. М. Динаміка ідеї цінності в загальній та педагогічній аксиології. *Наукові праці*. Т. 86, вип. 73. С. 89-90.

60. Капацина А. Виховання самосвідомості особистості студента як умова її розвитку і самореалізації. *Рідна школа*. 2004. № 11. С. 26-27.

61. Кондратова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. К. : Вища школа, 2007. 52 с.

62. Концепція підготовки фахівця у галузі дошкільної освіти. Рівне, 2000. 25 с.

63. Копилова О. М. Особливості формування професійних цінностей студентів педагогічного університету в процесі вивчення курсу «Загальна педагогіка». Луганськ, 2011. №10. С.74-78.

64. Копилова О. М. Формування професійних цінностей студентів у процесі навчання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Кривий Ріг, 2011. 22 с.

65. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: Раїдна школа, 2009. 608 с.
66. Котик І. О. Роль рефлексії у формуванні готовності до вибору професії. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 3. С. 67-71.
67. Литвиненко Н С. Формування ідеального педагога як мета підготовки вчителя. Полтава, 2008. С. 131-133.
68. Малай Н. О. Моральні цінності сучасного студентства. Запорозьке, 2002. С. 89-91.
69. Маноха І. П. Професійний потенціал особистості: досвід контологічного дослідження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук.: спец. 13.00.01. К., 12003. 22 с.
70. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості. *Психологія і суспільство*. 2005. №4. С. 98-120.
71. Падалка О. І. Аксіологічні особливості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. Рівне, 2011. Вип. 2 (45). С. 54-57.
72. Падалка О. І. Виховання пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів. К. КиМУ, 2007. Вип. 10. С. 201-210.
73. Падалка О. І. Виявлення сформованості пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки. Рівне: РДГУ, 2014. – Вип. 9 (52). С. 130-133
74. Машовець М. А. Сучасні підходи до організації педагогічної практики майбутніх дошкільних педагогів. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2012. С. 177-182.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ

П.І.П. _____

Місто та номер закладу дошкільної освіти _____ група _____

1. Що Ви розумієте під словом «цінності»? _____
 2. Що є найбільш цінним у Вашому житті та професійній діяльності?
 3. Виділіть педагогічну цінність, яку Ви можете поставити на перше місце у Вашій професійній діяльності. _____
 4. Які Ви знаєте педагогічні цінності? Як Ви їх розумієте? _____
 5. Чи важливі педагогічні цінності для Вашої професії? Якщо так, то чим?
 6. Чи виникала у Вас думка щодо неправильного вибору професії? Якщо так, то чому? _____
 7. Чи є у Вас чіткі орієнтири, якими ви керуєтесь у своїй діяльності? Які?
 8. Яка мета Вашої професійної діяльності? _____
 9. Що Вам подобається, а що не подобається у вибраній Вами професії?
 10. Чи акцентуєте Ви увагу дітей на цінності під час занять? _____
 11. Якими знаннями, на Вашу думку, повинен володіти педагог для успішної роботи з дітьми? _____
- Чи є у Вас ідеал, якщо так, то який він? _____

АНКЕТА ДЛЯ СТУДЕНТІВ

П.І.П. _____

Назва вузу _____

Курс _____ група _____

1. Чим приваблює Вас вища освіта?
2. Що Ви розумієте під словом «цінності»?
3. Чи вважаєте Ви, що існують вічні цінності? Якщо «так» то які?
4. Що є найбільш цінним у Вашому житті та професійній діяльності?
5. Які Ви знаєте педагогічні цінності? Як Ви їх розумієте?
6. Яка цінність для Вас найважливіша?
7. Чи бачите Ви себе в майбутньому вихователем?
8. Як повинен виглядати вихователь?
9. Що спонукало Вас до вибору професії педагога?
10. Чи необхідно, на Вашу думку, любити всіх дітей?
11. Що Вам подобається, а що не подобається у вибраній Вами професії? 0
12. Чи готові Ви йти працювати у ДНЗ? Якщо ні, то чому?

Методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокича)

Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і становить основу її відносин з навколишнім світом, з іншими людьми, ставлення до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації життєдіяльності, основу життєвої концепції і «філософії життя». Найбільш поширеною в даний час є методика вивчення ціннісних орієнтації М. Рокича, заснована на прямому ранжуванні списку цінностей. Остання обставина заставляє багатьох авторів сумніватися в надійності методики, оскільки її результат сильно залежить від адекватності самооцінки досліджуваного. Тому дані, отримані за допомогою тесту Рокича, бажано підкріплювати даними інших методик. М. Рокич розрізняє два класи цінностей: Термінальні – переконання в тому, що кінцева мета індивідуального існування коштує того, щоб до неї прагнути; Інструментальні – переконання в тому, що будь-який спосіб дій або риса особистості є головною в будь-якій ситуації. Цей поділ відповідає традиційному поділу на цінності-цілі і цінності-засоби. Респонденту пред'явлено два списки цінностей (по 18 в кожному), або на аркушах паперу в алфавітному порядку, або на картках. У списках досліджуваний привласнює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає по порядку значимості. Остання форма подачі матеріалу дає надійніші результати. Спочатку пред'являється набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей. Інструкція: «Зараз Вам буде пред'явлений набір з 18 карток з позначенням цінностей. Ваше завдання – розкласти їх по порядку значимості для Вас за принципами, якими Ви керуєтеся у житті. Уважно вивчіть таблицю і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш важлива, розмістіть її на перше місце. Потім виберіть іншу за значимістю цінність і помістіть її слідом за першою. Потім виконайте те ж зі всіма цінностями, що залишилися. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце. Виконайте це не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат повинен відображати Вашу дійсну позицію». Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на їх групування

досліджуваним в змістовні блоки на різних основах. Так виділяються педагогічні цінності і цінності особистісного життя. Інструментальні цінності можуть групуватися в етичні цінності, цінності спілкування, професійні цінності. Якщо не вдається виявити жодної закономірності, можна припустити несформованість у респондента системи цінностей або навіть нещирість відповідей.

Бланк досліджуваного _____

Список А (термінальні цінності):

- активне життя (емоційно-насичене життя);
- життєва мудрість (зрілі судження і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
- здоров'я (фізичне та психічне);
- цікава робота;
- краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
- любов (духовна та фізична близькість з коханою людиною);
- матеріальне забезпечення життя (відсутність матеріальних труднощів);
- наявність хороших та вірних друзів;
- суспільна значимість праці;
- пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток);
- креативність педагогічної діяльності;
- розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
- розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків);
- самоствердження в педагогічному процесі;
- щасливе родинне життя;
- відповідальність перед суспільством;
- дитина;
- упевненість в собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

акуратність (охайність), уміння тримати в порядку речі, порядок в справах;

– вихованість (хороші манери);

– суспільне визнання праці педагога;

– життєрадісність (почуття гумору);

– старанність (дисциплінованість);

– професійний ріст;

– відповідність здібностей особистості характерові педагогічної діяльності;

– освідченість (широта знань, висока загальна культура);

– відповідальність (почуття обов'язку, уміння тримати своє слово);

– раціоналізм (уміння логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);

– самоконтроль (стриманість, самодисципліна);

– сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів;

– тверда воля (уміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами);

– терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їх помилки);

– широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звички);

– чесність (правдивість, щирість);

– ефективність в справах (працьовитість, продуктивність в роботі);

– педагогічні техніки і технології.

Тест-опитувальник для визначення рівня особистісної рефлексії**(І. А. Стеценко)**

Інструкція: Вам пропонується ряд тверджень, кожне з яких передбачає запитання, що відноситься до Вас, про те, відповідає або не відповідає особливостям Вашої поведінки, окремих вчинків, ставленню до себе, оточуючих людей, поглядів на життя. а) якщо дане твердження повністю відповідає дійсності; б) відповідає частково; в) не відповідає; г) не відповідає. Відповіді необхідно дати на всі питання. Успішність дослідження багато в чому залежить від того, наскільки уважно виконується завдання. У жодному випадку не слід прагнути своїми відповідями справити на когось краще враження, оскільки відповідь не оцінюється як хороша чи погана. Ви не повинні довго роздумувати. Намагайтеся щонайшвидше вирішити, яка з чотирьох відповідей здається Вам ближчою до істини. Вас не повинно бентежити, якщо деякі з питань здадуться дуже особистими. Крім того, Ви повинні знати, що дослідження проводиться анонімно.

ТЕКСТ ОПИТУВАЛЬНИКА:

1. Я легко засвоюю все нове і приймаю все нове і незвичне, якщо воно цінне.
2. Я в змозі володіти собою в скрутні хвилини.
3. Коли потрібно, я вмію пристосувати свою поведінку до поведінки тих, що оточують мене.
4. Я завжди виконую свої обіцянки, не зважаючи на те, чи зручно мені це чи ні.
5. Я веду себе спокійно, коли чекаю важливого для себе рішення (наприклад, результату іспиту).
6. Я в змозі змінити вже прийняте рішення, враховуючи думку інших.
7. Я можу утриматися від недоречних зауважень.
8. Я вмію володіти собою у важких життєвих ситуаціях.
9. У дитинстві я виконував все, що мені доручали.

10. Я легко змінюю свою думку під впливом переконливих аргументів.
11. Мене нітрохи не кривдить, якщо роблять зауваження щодо моєї роботи.
12. Мені здається, що в моєму житті я багато що робив неправильно.
13. Те, що пройшло, мене мало хвилює.
14. Іноді здається, що взагалі ні на що не придатний.
15. Мені приносить задоволення, як кажуть, ткнути інших в їх помилки.
16. Мене мало хвилює, що хтось погано до мене відноситься.
17. Я хвилююся і переживаю навіть при думці про можливу невдачу.
18. Я вважаю за краще примусити будь-яку людину зробити те, що мені потрібне, ніж просити про це.
19. Іноді, не подумавши, я скажу таке про що краще б промовчати.
20. Я не соромлюся у висловлюваннях, коли мене виведуть із себе.
21. Прагну поводитися так, що ті, що оточують побоювалися б викликати моє незадоволення.
22. Іноді я ставав причиною поганого настрою кого-небудь з тих, що оточують.
23. На жаль, я часто дуже похапцем оцінюю інших людей.
24. Я часто переживаю незадоволеність собою.
25. Я прагну вивчати себе.
26. Я залишаю час для розвитку, як би не був зайнятий роботою і домашніми справами.
27. Перешкоди, що виникають, стимулюють мою активність.
28. Я аналізую свої відчуття і досвід.
29. Я багато читаю.
30. Я широко дискутую з питань, що цікавлять мене.
31. Я вірю в свої можливості.
32. Я усвідомлюю той вплив, який здійснюють на мене навколишні люди.
33. Я отримую задоволення від засвоєння нового.
34. Думаю, що більшість моїх знайомих відносяться до мене з симпатією.

35. Коли я намагаюся себе оцінити, я перш за все бачу свої недоліки.
36. Моє «Я» завжди мені цікаве.
37. Я сам хотів би багато в чому себе переробити.
38. Випадковому знайомому я швидше за все буду здаватися людиною приємною.
39. У мене достатньо здібностей і енергії втілити в життя задумане.
40. На жаль, якщо я сказав щось, це не означає, що саме так і діятиму.
41. Своє ставлення до себе можна назвати дружнім.
42. Бути поблажливим до власних недоліків досить природно.
43. Можна сказати, що я ціную себе досить високо.
44. Без сторонньої допомоги я мало що можу зробити.
45. Мені дуже заважає недолік енергії, волі і цілеспрямованості.
46. Думаю, що інші в цілому оцінюють мене досить високо.
47. Сам у себе я досить часто викликаю почуття роздратування.
48. Я повністю можу сказати, що поважаю сам себе.
49. В цілому мене влаштовує те, яким я є.
50. Думаю, що міг би порозумітися з будь-якою розумною людиною.
51. Мої позитивні якості повністю переважають мої недоліки.
52. Чи вважають інші, що Ви людина образлива, ранима, вразлива, в спілкуванні (у відповідь на критику, зауваження)
53. У Вас довго зберігається в душі від різного роду переживань, що виникають в спілкуванні (досада, радості, печалі).
54. Я довго і важко переживаю критику в свою адресу.
55. Буває я відкладаю на завтра те, що слід зробити сьогодні.
56. У мене відсутня схильність до сумнівів, я завжди упевнений(а) в правоті своїх думок.
57. У будь-якій ситуації я прагну наполягти на своєму рішенні.
58. Я здатний частіше говорити «ні», ніж «так», відмовляти, чим допомагати.
59. Я схильний звинувачувати в невдачах себе, а не інших людей.

60. Вам властиве в людях бачити скоріше позитивне, ніж негативне.

Інтерпретація отриманих результатів:

1 рівень особистісної рефлексії (нульової) – піддослідний знаходиться на цьому рівні, якщо набрав менше 319 балів. Якщо він набрав 320-369 балів, то такий результат відповідає 2 рівню або низькому рівню особистісної рефлексії. 3 рівень (нормальний) – 370-399 балів. Якщо піддослідний набрав більше, ніж 400 балів, то він знаходиться на високому, четвертому, рівні розвитку особистісної рефлексії.

Конспекти лекцій «Педагогічна аксіологія»

Тема 1: Аксіологія – наука про цінності

Поняття «аксіологія» було запропоновано французьким філософом П. Лапі (1902), яке позначало галузь філософії, що досліджує ціннісну проблематику. Аксіологія – це теорія цінностей, філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності та про структуру ціннісного світу. Цінності – це певні загальні норми та принципи, які визначають направленість людських вчинків. Свій ціннісний світ людина вибудовує в процесі предметно-практичної діяльності. А будь-який акт діяльності, будь це якийсь вчинок, включає в себе свідомий задум дії, план реалізації, мету, а також життєвий смисл цієї діяльності, загалом те, задля чого здійснюється вся дія. Саме момент діяльності і характеризує категорія цінності. Генетично цінності в процесі суспільної практики акумулювали в собі потребу, інтереси, емоційні переживання суб'єкта.

Теорія цінностей почала розроблятися ще за часів античності. Вищою цінністю життя стародавні філософи вважали природу, не природне середовище, а істинну природу – споконвічний закон буття. З розвитком суспільства і його структуруванням, поглибленням духовності людини, ускладнювалось і ціннісне світосприйняття, охоплюючи все нові потреби. Сократ перший проголосив, що доброчинність є знанням. Для теоретиків аксіології проблема цінностей від самого початку була виключена із сфери раціонального пізнання, вона вважалась галуззю поза наукового дослідження, особливим способом бачення світу, а цінності – феноменами особливої природи.

Фундаментальною для теорії цінностей є проблема природи, способу буття цінностей, їх способу функціонування в суспільстві. Згідно з поглядами видатного неокантіанця В.Віндельбанда, цінності – це ідеальне буття, буття

норми, яке співвідноситься не з емпіричною, а з трансцендентальною свідомістю. Представник філософської антропології М.Шелер вважав, що цінності можна досягнути лише через переживання. Світ цінностей – це світ практичної діяльності. В. Тугарінов у своєму дослідженні говорить, що цінності несуть ті явища (сторони, властивості явищ) природи та суспільства, які корисні, потрібні людям історично визначеного суспільства чи класу в якості дійсності, цілі, ідеалу. В. Ядов звертає увагу на виховний аспект теорії цінностей, підкреслюючи, що виховання передбачає усвідомлення вихованцем конкретних явищ як цінностей так і нецінностей, відповідне ставлення до сукупності цінностей, і що ціннісні орієнтації відіграють провідну роль у побудові довготривалих програм з поведінки. Класифікуючи цінності, С. Анісімов виокремлює вищі цінності (людина й людство), цінності матеріального життя, цінності соціального життя й цінності духовного життя та культури. До останнього належать наукові знання, філософські, моральні, естетичні й інші уявлення, ідеї, норми й ідеали, покликані задовольняти духовні потреби людей.

Дослідник розглядає духовні цінності як смислоутворювальний момент життя людини.

Тема 2: Цінності у структурі педагогічної аксіології

За традиційною класифікацією цінності поділяють на матеріальні (цінності, які існують у формі речей — одяг, продукти харчування, техніка, храм, картина) і духовні — моральні, релігійні, художні, політичні та ін. Однак такий поділ не враховує того, що в продуктах людської діяльності матеріальне і духовне взаємопроникають і чітко розмежовувати їх неможливо. У суспільстві існує певна ієрархія цінностей, тобто серед усіх цінностей виокремлюють провідні і залежні від них. Ця ієрархія мінлива і залежить від історичної епохи або типу культури. З огляду на роль цінностей у житті людини виокремлюють цінності-цілі і цінності-засоби.

Цінностями-цілями вважають найзагальніші життєві орієнтири, які не потребують обґрунтування, а мають значення самі по собі. Їх людина сприймає на віру, вони є очевидними для неї. Такими цінностями є, наприклад, істина, добро, прекрасне, життя, кохання, щастя.

Цінності-засоби втілюють у собі певну ситуативну мету, вони служать засобами досягнення інших, значиміших цілей. С.Ф. Анісімов виділяє вищі цінності (людина і людство), цінності матеріального життя, цінності соціального життя і цінності духовного життя, культури. До останніх належать наукові знання, філософські, моральні, естетичні, інші уявлення, ідеї, норми та ідеали, покликані задовольняти духовні потреби людей. Система ціннісних орієнтацій особистості виступає психолого-педагогічним гарантом її стабільності і позитивної активності. Цінність як аксіологічна категорія має багаторівневу структуру. Цінності виконують такі функції: функція конституювання сенсу життя, орієнтаційна функція цінностей, нормативна функція цінностей.

Тема 3: Поняття про педагогічні цінності

Освіта – органічна частина духовного життя суспільства. В основі педагогічної аксіології лежить розуміння і ствердження цінності людського життя, виховання і навчання, освіти в цілому і педагогічної діяльності. Значимою цінністю є ідея всебічно і гармонійно розвинутої особистості, що пов'язана з ідеєю справедливого суспільства, яке здатне реально забезпечити кожній людині умови для максимальної реалізації закладених у ній можливостей.

З. І. Равкін і В. Г. Пряникова запропонували типологію основних національних цінностей освіти, яка включила весь спектр аксіологічно важливих орієнтирів: національні цінності культури, вивчення яких передбачено навчальними програмами загальноосвітніх і професійних навчальних закладів; пам'ятки вітчизняної педагогічної культури і народної творчості; народні традиції в галузі виховання, навчання дітей і юнацтва, що

складають золотий фонд педагогіки; провідні концепції, ідеї, теорії класики вітчизняної педагогіки, що впливають на розвиток педагогічної думки; дидактичні і методичні розробки, навчальні книги, технології, широко одичні розробки, навчальні книги, технології, широко відомі як у вітчизняній, так і у світовій практиці; інноваційний педагогічний досвід, авторські моделі, творчі знахідки освітніх установ, що стимулюють розвиток освіти; правові акти і програмні документи, що визначили прогресивні реформи в освіті; особистість учителя, її творчий потенціал, професійно-ціннісні якості. В.

Сластьонін (1997) виокремлює пріоритетне значення професійноціннісних орієнтацій, визначаючи їх як стрижень особистості вихователя, системний компонент професійної культури, що детермінує готовність до освітньої діяльності відповідно до високих духовних цінностей.

І. Ісаєв виокремлює такі рівні існування педагогічних цінностей: суспільно-педагогічні, професійно-групові й індивідуально-особистісні. Педагогічні цінності є нормами, що регламентують педагогічну діяльність і виступають як пізнавально-діюча система, яка служить опосередкованою і сполучною ланкою між громадським світоглядом, що склався, в області освіти і діяльністю педагога. Вони, як і інші цінності, мають синтагматичний характер, тобто формуються історично і фіксуються в педагогічній науці як форма суспільної свідомості у вигляді специфічних образів і уявлень. Оволодіння педагогічними цінностями здійснюється в процесі педагогічної діяльності, в ході якої відбувається їх суб'єктивізація.

На думку В. А. Сластьоніна, гуманістичні цінності складають фундамент професійно-педагогічної культури. Педагогічні цінності у психологопедагогічній літературі визначаються як норми, що регламентують професійнопедагогічну діяльність (І. Ф. Ісаєв); як стійкі орієнтири, за якими вчитель співвідносить свою педагогічну діяльність й життя (В. М. Гриньова). Професійні ціннісні орієнтації вчителя визначаються як професійні психологічні позиції (А. К. Маркова); як спосіб диференціації вчителем об'єктів професійної діяльності за їх значущістю (А. А. Орлов). Цінності, що

визначають ставлення до професії, можна поділити на: цінності професії, які виникають на основі різних видів винагороди професійної діяльності з боку суспільства; цінності, які утворюються на базі різних особливостей тієї або іншої професії; вищі цінності, які використовують у суспільстві для регуляції ставлення до професії.

Тема 4: Гуманістичні системи виховання в досвіді сучасного ДНЗ як найважливіший його ціннісний компонент

Особливе місце у ієрархії цінностей людини займають гуманістичні цінності: доброта, милосердя, патріотизм, працелюбність, щирість, вірність та ін. Ці цінності необхідні для того, щоб дитина навчалася жити в суспільстві за законами гуманізму, тобто узгоджувала власні потреби і прагнення із потребами і прагненнями оточуючих людей, ставилась до людини як до найбільшої цінності на Землі. За допомогою гуманістичних цінностей забезпечується оволодіння нормами і правилами взаємодії із суспільством (оточуючими людьми), що є змістом культури.

Аксіологічний підхід органічно властивий гуманістичній педагогіці, оскільки людина розглядається в ній як вища цінність суспільства і самоціль громадського розвитку. Гуманістично орієнтована філософія освіти – це стратегічна програма якісного оновлення освітнього процесу на усіх його східцях. Гуманістична спрямованість освіти міняє звичні уявлення про її мету як формування «систематизованих знань, умінь і навичок».

Гуманність – увага до людей, прагнення добрих стосунків з ними, готовність надавати допомогу, виявляти співчуття і співпереживання.

Тема 5: Психолого-педагогічні особливості формування пріоритетних педагогічних цінностей

Вдосконалення національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до педагогічної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, здатних до ствердження цінностей людського життя, виховання й навчання, педагогічної

діяльності в цілому. Для педагога цінності є критеріями оцінки дійсності, інших людей, а також самого себе.

Цінності педагогічної діяльності – це ті особливості педагогічної діяльності, які дозволяють педагогу задовольняти власні матеріальні, духовні та суспільні потреби і які виступають орієнтиром його соціальної й професійної активності, спрямованої на досягнення гуманістичної мети.

Групи цінностей педагогічної діяльності: цінності, пов'язані із самоствердженням у людському суспільстві (значущість праці, престиж); задоволення потреби в спілкуванні (діти, цікаві люди); цінності, пов'язані із самовдосконаленням (розвиток творчих здібностей, повернення себе до духовної культури); цінності, пов'язані із самореалізацією (творчий характер праці, приваблива й романтична педагогічна діяльність тощо); цінності, пов'язані із утилітарно-прагматичними запитами (самоствердження, кар'єра, професійне зростання, подовжена відпустка).

Ціннісні орієнтації – це найважливіші елементи особистості, які відмежовують значуще, суттєве для певної людини від незначного, несуттєвого. Ціннісні орієнтації забезпечують стійкість особистості, стиль її поведінки та діяльності, виражений у спрямованості потреб та інтересів. Ціннісні орієнтації пов'язані з необхідністю вирішення протиріч та конфліктів у мотиваційній сфері особистості, що виражається в боротьбі між обов'язком та бажанням, мотивами моральними та утилітарними. Розвинені ціннісні орієнтації – ознака зрілості особистості, показник її соціальності.

Сукупність ціннісних орієнтацій обумовлює такі якості особистості, як цілісність, надійність, вірність певним принципам та ідеалам, здатність до вольових зусиль в ім'я цих ідеалів і цінностей. Важливою властивістю особистості вихователя виступає гуманістична спрямованість. Гуманістична спрямованість – це спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків.

Фундаментальною проблемою виховних цінностей розроблялася Б.Т. Лихачовим, який проаналізував сутність і основний зміст категорії "цінність", виявив джерела і запропонував оригінальну класифікацію цінностей виховної системи. З погляду Б. Т. Лихачова, виховні цінності – це духовні і матеріальні феномени, що позитивно впливають на людину в силу позитивних об'єктивних суспільних умов, обставин, стосунків.

А. Є. Кондратенков вважає, що головними особистісними характеристиками педагога, які є ціннісними орієнтирами його професійної діяльності, виступають «щедрість душі, любов і постійний інтерес до дітей, готовність віддавати усі свої сили їх розвитку». Світ цінностей досить часто пов'язується із стилем поведінки педагога.

Формування професійно-педагогічних цінностей спирається на взаємозумовлені зміни в емоційно-вольовій та інтелектуальній сферах особистості, які стимулюють розвиток самосвідомості, виконують регулятивну функцію. Процес формування професійно-педагогічних цінностей можна зобразити як структуру, яка складається з двох логічно взаємозв'язаних компонентів: людина в світі цінностей займає відповідну позицію; у здійсненні своїх цілей вона керується ціннісною орієнтацією, яка визначає ціннісне ставлення особистості.

Повний цикл **формування ціннісних орієнтацій** може включати **наступні етапи**: пред'явлення цінностей вихованцеві; усвідомлення ціннісних орієнтацій особистістю; прийняття ціннісної орієнтації; реалізація ціннісних орієнтацій у діяльності та поведінці; закріплення ціннісної орієнтації в спрямованості особистості і переведення її в статус якості особистості, тобто у своєрідний потенційний стан; актуалізація потенційної ціннісної орієнтації в якостях особистості вчителя.

Умовами формування пріоритетних цінностей є: цілісність, безперервність і системність формування цінностей в процесі діяльності; побудова змісту і структури навчально-виховного процесу відповідно до завдань та основних компонентів пріоритетних педагогічних цінностей;

орієнтація педагогічного процесу на суб'єктивну позицію студента як носія загальнолюдських і культурних цінностей; формування позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності, педагогічної культури на основі максимальної інтенсифікації їх учіння; залучення студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність; створення сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату на заняттях, а також урахування емоційного самопочуття кожного студента; реалізація вимог провідної ролі соціокультурного контексту, гуманізації, індивідуалізації, активності, спільної діяльності студентів і викладачів, варіативності видів навчальної діяльності на заняттях з предметів педагогічного циклу; виховання в студентів потреби до постійного самовдосконалення (самоосвіти, саморозвитку, самовиховання), формування «Я – концепції». Процес формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутнього вихователя є складним, динамічним і багатограним, кінцевий результат якого – досконалий рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей, а також проміжні результати: сформованість професійної позиції, професійної компетентності, педагогічної етики, педагогічної майстерності.

Теми практичних занять

1. Класифікація цінностей в аксіології – 2 год.
2. Специфічні педагогічні цінності освіти – 2 год.
3. Педагогічні творчість і новаторство як цінності педагогічної діяльності – 2 год.
4. Аксіологічний підхід у роботі педагога з дітьми – 2 год.
5. **Круглий стіл «Глобалізоване суспільство: цінності й антицінності. У чому полягають для мене особисто переваги і недоліки у професії вихователя?»**

Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

№ №п /п	Компо- ненти педаго- гічних цінностей	Критерії	Рівні	Показники
1.	Когнітив- ний	Система професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, їх імплементація в практичну діяльність; розвиток інтелекту	Низький	Відсутність інтересу до цінностей; низький рівень аксіологічних знань; невміння пояснити сутність поняття «цінності»; невміння розрізняти педагогічні цінності
			Середній	Ситуативний аксіологічний інтерес до цінностей; достатній рівень аксіологічних знань за відсутності аргументованих відповідей; вагання під час визначення компонентів педагогічних цінностей; посередній рівень інтелекту
			Високий	Стійкий аксіологічний інтерес; високий рівень аксіологічних знань; вірне

				<p>трактування сутності поняття «педагогічні цінності» й уміння вирізняти їх компоненти; компетентність у всіх сферах знань; уміння виокремлювати найбільш важливі суспільні та професійні цінності; високий рівень інтелекту</p>
2.	Мотиваційний	Професійні мотиви та інтереси; рівень усвідомлення педагогічних цінностей	Низький	<p>Невміння схарактеризувати особистісні якості, властиві носіям педагогічних цінностей; репродуктивні вміння; пасивне сприйняття майбутньої професійно-педагогічної діяльності; зовнішні мотиватори вибору майбутньої професії (насамперед, поради та настанови батьків); надання пріоритету особистісним цінностям</p>
			Середній	<p>Вагання під час визначення особистісних якостей, властивих носіям педагогічних цінностей;</p>

			<p>уміння варіативні; сформованість особистісних якостей знаходиться на середньому рівні; активно-дієве відношення до професійної діяльності; відсутність чіткої професійно- педагогічної спрямованості; мотив вибору професії – дитяча мрія; відсутність чіткого визначення провідних цінностей</p>
		Високий	<p>Сформовані вміння виокремлювати особистісні якості, властиві носіям педагогічних цінностей; творчі вміння; сформованість особистісних якостей на високому рівні; провідний мотив вибору професії – любов до дітей та бажання з ними працювати; орієнтація та позитивне ставлення до професійної діяльності;</p>

				провідні цінності – педагогічні, що й зумовлюють ієрархію цінностей
3.	Рефлексивний	Самооцінка професійно-педагогічної діяльності; самоосвіта; професійна спрямованість	Низький	Відсутнє вміння здійснювати аналіз власної професійної діяльності; небажання самовдосконалюватися й саморозвиватися; нездатність творчо інтерпретувати провідні ідеї та підходи, що належать до сфери практичної діяльності
			Середній	Відсутнє вміння здійснювати аналіз власної професійної діяльності; недостатня теоретична і практична підготовки, наслідком якої є слабка здатність творчо імплементувати позитивний досвід колег; уміння окреслювати шляхи професійного самовдосконалення на основі власного професійного досвіду
			Високий	Сформовані вміння

				здійснювати аналіз власної професійної діяльності та творчо імplementувати позитивний досвід колег; здатність до адекватної оцінки педагогічної діяльності; уміння окреслювати шляхи професійного самовдосконалення на основі власного професійного досвіду; готовність до безперервного професійної розвитку
--	--	--	--	--